

De Emiliæ Bonamini

Audomari Talæi

VEROMANDVI

Institutiones Oratoriæ, ad celeberrimam
& illustrissimam Lutetiæ Parisiorum
Academiam.

PARISIIS.

E typographia Matthæi Dauîdis, via
amygdalina, quæ est è regione
collegij Rhemensis.

1548.

33 Audomari T. 231

VEROMANI

Indicibus, ad celebrandum

et illustriamur Iurex Parisiorum

Academiam

TARISIA

Epigraphia M. A. T. Parisiorum

anaglyphica, quae est, Parisiorum

collegii Rhenani

1748

Audomari Talæi

VEROMANDVI

Institutiones Oratoriæ,

Ad celeberrimam & illustrissimam
Lutetiæ Parisiorum Academiam.

NON sum nescius
(doctrina parens A-
cademia) quam mer-
cedem ex tuo nomine
Petrus Ramus frater
meus pro deuotis tibi
primitiis laborum suorum percepit: verun-
tamen nulla iniuria de nobis (vt pro vtro-
que spondeam) impetrabit, vt tibi bene vel-
le, déque tua laude bene cogitare desina-
mus. Vna enim nobis omnium iniuriarum
vltio certa proposita que est, omnium iniu-
riarum in perpetuum obliuisci: de Repub.
de hominum genere (quantum Deus opti-
mus nobis cōcesserit) bene mereri, & exem-
a.ij.

plo nostro gloriae tuae studiosos ad eandem
 contentionem cohortari. Commune verò
 studium utriusque nostrum fuit (quod item
 nunc est, eritque quandiu bene sperare lice-
 bit) Rhetoricae & philosophiae studia con-
 iungere, sicut veterum Graecorum & La-
 tinorum consuetudo, & vetus disciplina ti-
 bi à nostris regibus instituta ferebat: & phi-
 losophiam non tantum tenebris, quibus cir-
 cunfusa est, sed etiam barbarie, qua fæda,
 miseraque est, liberare: atque omnino ar-
 tium institutionem potius ex puris naturae
 fontibus, quam ex turbidis opinionum ri-
 uulis haurire. placuit enim semper nobis
 Apollinis illud oraculum, naturam potius
 ducem, quam multorum opiniones sequi: ut
 disciplinarum principiis & causis ad na-
 turæ originem referendis doceremus horum
 bonorum (sicut reliquorum omnium) au-
 thorem nobis esse Deum, & ad eius amo-
 rem pietatēque teneros adolescētium ani-

mos, quibus ista traduntur, excitaremus.
 Quod institutum si certi homines imitari,
 quam æmulari maluissent, (nihil acerbius
 dicam) melius esset bonis literis, melius uti-
 litati publicæ consultum. Petri Rami con-
 siliū dialecticæ institutiones & animad-
 uersiones Aristotelicæ testificantur: no-
 strum verò vix inchoatus, nec vlla doctri-
 næ perfectione limatus hic labor indicabit:
 plenius verò, & copiosius Rhetoricæ ani-
 maduersiones aliquando declara-
 bunt. Vale, & tuis bonis quæ
 quotidie magis ac magis
 augentur florens ac
 beata fruiere.

Lutetiæ Parisiorum
 anno salutis,

1544.

Idib. Ianuarij.

a. iij.

INSTITVTIO. nes Oratoriæ.

Eloquētia

Loquentia, vis est bene dicendi, cuius nominis origo ab eloquēdo: id est, ornatè & elegāter quod sentimus exprimēdo, ducta est: sic Orator & Græcè ῥήτωρ & Latinè eloquens appellatus. Huius comparādæ facultatis tres sunt gradus: Primus naturæ, secundus doctrinæ, terti⁹ exercitationis, quam partitionē Plato nobis ostendit in Phædro. Φαί. Ἀλλὰ δὴ τί τῶ τῶ ὄντι ῥητορικῆ τε, καὶ ποιητικῆ τέχνῃ, πῶς καὶ πόθεν ἄν τις δύναται πορίσασθαι; Σω. ὃ μὲν δύνασθαι, ὃ φαίμεθα, ὥς τε ἀγωνιστὴν τέλος γενέσθαι εἰκός· ἴσως δὲ καὶ ἀναγκαστὴν ἔχειν ὥσπερ τῶ ἄλλῃ, εἰ μὲν σοὶ ὑπάρχει φύσει ῥητορικῶ εἶναι, ἔσῃ ῥήτωρ ἐλλόγιμος πρὸς λαβὰρ ἐπισήμῳ τὲ καὶ μελέτῳ, ὅπῃ δὲ ἂν ἐλλείπῃς τούτῳ ταύτῃ, ἂν τὸ λῆς ἔσῃ. Phæ. At verò quónam modo, qui-

búſve rebus poſſit aliquis perfecti, & ad fidem faciendam idonei oratoris artem conſequi? Soc. Conſentaneum eſt, ô Phædre, id nō ſecus atque pugilem abſolutum fieri poſſe: quinetiam vt in cæteris rebus cōtingit, ita hīc quoque neceſſarium fortaffe fuerit, ſi quidem ad bene dicēdum natus es, aſſumpta doctrina & exercitatione fies egregius orator: ſi quid horū tibi defuerit, imperfectus eris. Hæc ille, quē Cicero & Quintilianus ſunt imitati. Natura autem ingenij eſt, doctrina cōſilij, exercitatio ſtudij ac laboris. Deus enim celeres ingeniorum motus ingenerauit nobis, qui ſunt ad omnem cogitationem mentis, prudētiāque rationis explicandam & ornandam vberes & copioſi: quos cū doctrinæ cognitio, & aſſiduus meditationis labor confirmauit, præclarum atque eximium eloquentiæ munus exiſtit. Atque (vt à natura parēte doctrinæ huius institutionis naſcatur exordium) naturalem vim orationis, vt rationis hominum generi tributā eſſe, nec minus hominū propriā dictionē, q̃ orationē eſſe cōſtat: quāuis in aliis magis, in aliis minus naturales illæ dotes eluceāt. Nā in pueris quaſi per caliginem quādam cernū

tur: si vrantur, si vulnerentur, si iniuria afficiantur, exclamant: si lætitiā ex aliqua re capiant, rident: si quid dubitent, interrogant: si quid impetrare velint, deprecantur: auditos sermones gestu & voce imitatur & repræsentat: sed cū ætate longius sunt progressi, eadem illa melius & commodius efficiunt vsu & exemplis aliorum bene dicentium conformati. Ita sine vllis scriptis artibus, quantum per se natura valeat, declarauit Troicis temporibus antequam hæc doctrina prodiisset in lucē, triū eloquentissimorum principū Vlyssis, Menelai, Nestoris in dicendo gloria: declarauit veterum poetarum, philosophorum, historicorum, causidicorum non minus suavis & elegans, quā sapiens & grauis oratio: declarat hodie innumerabilium hominum sine vllis præceptis Rhetoricis grauius & ornatè loquentium fama: qui ornamētis orationis mirabiliter excellūt: quorum naturali consuetudine diligēter animaduersa, notatāque ad oratoriæ veritatis & pulchritudinis Ideā, similitudinēque descriptio artis dirigenda est, & specimen ipsum naturæ ex optima quaque natura capiendum. Quemadmodum enim Zeuxis

cùm pingere Crotoniatis Helenæ simula-
chrum vellet, formosissimas quinque vir-
gines delegit, è quibus quid in quaque pul-
chrum & venustum esset, ad exprimendā
operis dignitatē assumeret: ita scriptor hu-
ius artis atque disciplinæ omnia quæ ho-
minum sermone nō hui⁹, aut illius vnus:
quoniam (vt ait ille) non omnia possumus
omnes, præstare videbuntur, imitanda sibi
atque explicanda proponet. Quamobrem
cùm naturalis dicendi vis ad omnem ser-
monem orationémque pertineat, Rheto-
rica sit artificiosa de qualibet re bene dicē-
di doctrina: quā idcirco Cicero ministrā,
comitémque sapientiæ nominauit, quòd
vt sapientia rerum omnium cognitionem,
ita Rhetorica exornationem præstaret at-
que elocutionem: & antiqui (quos λογιστὰς
ἀλάλῃς appellat in Phædro Socrates) de o-
mni re quæcunque in disceptationē, quæ-
stionémque vocaretur, se copiosissimè &
ornatissimè dicturos esse pollicebantur:
quòd hæc professio nullam habeat defini-
tam regionem, cuius terminis septa tenea-
tur, sed in immenso rerum omnium, atque
artium campo liberè vagari, consistereque
possit: & siue de rebus diuinis, siue de hu-

manis dicat, siue de cælo, siue de terra, siue de omni genere naturæ, siue de moribus hominū & institutis, siue ad multos, siue ad paucos, cū reliquis artibus scientiam & cognitionem rerum concesserit, sibi orandę atque illuminandę orationis laudē vendicabit. Rhetoricę autem artis partes, naturę partibus respondent: quarum vna versatur in laude verborum singulorum, altera coniunctorum. Singula per se, & separatim quam laudem, quódve lumen adferant, coniuncta in perpetuitate & continuatione orationis quantam in ordine æquabilitatem, in numeris suauitatem, in figuris venustatem habeant, diligentissimè spectanda sunt: vt mox à nobis per singulas propositę diuisionis partes eūtib; dicetur. Sunt autē singulorum insignia quatuor ornamenta: vocale, nouum, vetustū, & trāslatum. Verbis vtendum est lectis atque illustribus, in quib⁹ plenum quiddam & sonans inesse videatur. summa enim ratio vocalitatis (quam ὀφωνία Græci vocant) habenda est, vt inter duo quę idem significant, ac tantundem valēt, quod melius sonat, assumendum sit: non quod verbis exilibus, & tenuiter significantibus nō

fit in oratione locus: sed quòd illis insignis ornatus defit, bene autem sonantia (vt cætera lumina) plus laudis habeant, quòd sono & iucunditate deliniunt aures, ad quarum iudicium accommodatè fingenda est oratio. Cicero Actione 7, Ipse inflammatus furore, in forum venit, ardebant oculi, totòque ex ore crudelitas emicabat. Pro Milone, Etenim cæteras tempestates, & procellas in illis dūtaxat fluctibus concionum semper putavi Miloni esse subeundas. Virgilius i. *Æneid.*

*luctantes uentos, tempestatesque sonoras
imperio premit, ac uinclis & carcere frænat. Et,
Qua data porta ruunt, & terras turbine perflant.*

Verba nouantur duobus modis, voce, & sensu: qua in re veteres sibi indulserunt, non modo ad subleuandā inopiam & paupertatem sui sermonis, verumetiam ad locupletandam copiam, & augendam dignitatem.

*-licuit (vt ait Horatius) semperque licebit,
signatum præsentē nota producere nomen.*

Prioris generis tres sunt modi: Primus cū ex adiunctione singula coniunguntur, & in vnam quasi naturam confluunt, qualia sunt illa Ciceronis, Peruetus, perelegans, periucundus, perfacetus, perridicu-

lus. Et illud Ennij,
Tum pauor sapientiam mihi omnem ex
animo expectorat, An nō vis huius me
versutiloquas malitias? Expectorat, &
Versutiloquas, ex coniunctione facta sunt,
quōdam noua, nunc vetera. Secūdus mo-
dus nouatorum deriuatione constat. Cice-
ro 1. Acade. Qualitates igitur appellauī,
(quas ποιότητες Græci vocāt) à nomine qua-
lis qualitatē nouè finxit. In Topicis, Ter-
tia autem quæstio (quanuis molestum sit
nomen hoc) iuridicialis vocetur. Lib. 1. de
Nat. deorū, At ista siue beatitas, siue bea-
tudo dicenda sit, vtrunque omnino du-
rum, sed vsu mollienda nobis verba sunt.
Pro Sestio, Qui rumore, & (vt ipsi loquun-
tur) fauore populi tenetur ac ducitur. Li-
bro 9. ad Attic. Ita sullaturit animus eius,
ac proscripserit iandiu: illud à sulla, hoc à
proscribo deriuatum est. In epist. ad Ap-
pium, Opus hīc est limatulo & politulo
tuo iudicio. Fab. cap. 3. lib. 8, Quædam
vsu perrecētia, vt Messala primus reatum,
Augustus munerarium dixerunt, reatum
nemo ante Messalam, munerarium nemo
ante Augustū dixerat. Cicero putat à Te-
rentio primū dictum esse obsequiū. Ter-

tius modus ex alio peregrinae gentis idiomate verba traducit, eaque paululum tanquam mutata veste beneficio ciuitatis afficit. Itaque Latini non dubitarunt Græca Latinis declinationibus accommodare. Cic. lib. 3. de Finib. Ea verba quibus ex instituto veterum utimur pro Latinis, ut ipsa Philosophia, ut Rhetorica, Dialectica, Grammatica, Musica, quanquam ea Latine dici poterant, tamen quoniam usu percepta sunt, nostra ducamus. Horum faciendorum apud nos in poetis licentia maior est, ut non solum cum patriæ voces desint, verum etiam cum supeditent, usurpentur. Virgil. 1. Georg.

qua locus Erigonem inter, chelâsque sequentes.

Erigone & Chele è Græcis Latina facta sunt, quavis Virgo & Libra voces sint Romanæ urbis alumnae. Neque verò solum è Græcis Latina transferuntur, sed etiam ex aliis populis. Nam Mastrugâ (quod Sardum est) illudens Cicero ex industria dixit pro Scauro, Quæ purpura regalis non commouit, cum Sardorum Mastruga commutauit? Et de prouinciis consularibus, Res in Sardinia cum Mastrugatis latrunculis à proprætore vna cohorte auxiliaria gesta. Cic. 2. Offic. Omni Macedonum Gaza quæ fuit maxima, potitus est Paulus. Virg. lib.

1. *Æneid.*- & *Troia Gaza per undas.*

Verbum Persicum Latinè dixit. Cic. pro Milone, Obuiam fit Clodius expeditus in equo, nulla rheda, nullis impedimentis. Rhedam verbum Gallorum ad Latinam consuetudinem transtulit. Secundum genus est eorum, quæ cum voce sint vsitata, nouam quandam significationem induunt. quo genere nouitatis multæ Ciceronis orationes efflorescunt. Vt p. Milone, Quid enim odisset Clodium Milo segete ac materiam suæ gloriæ? Et, Fontem perenne suæ gloriæ perdidit. Pro Murena, Cum claustra nobilitatis refregissem, &c. Pro Cluentio, Lucius Quintius homo maxime popularis, qui omnes rumorum & concionum ventos colligere consuefcet, &c. Et, Qui quondam odore suspicionis Stalenum corruptum esse sensisset. In Vatinium, Cum autem Gellius nutricula seditionum omnium testimonium diceret. Et ibidem, Emergere ex medicitate. Catil. 2, In quo exultat & triumphat oratio mea. Et, Volitare in foro. De resp. Arusp. Illaqueatus periculo legum, irretitus odio bonorum omnium, expectatione supplicij implicatus. Pro Flacco, Cuius lingua qua-

si flabello seditionis, illa tum est egentium
 concio ventilata. Ad Appium, Te homi-
 nem non solùm sapientem, verùm etiā (vt
 nunc loquimur) vrbānum non arbitrabar
 genere isto legationum delectari. Quādo
 igitur ratio nouandorum nominū in qui-
 bus inest flos & lepos orationis, demon-
 strata est, sequitur vt de vetustis, quib⁹ ma-
 iestas aliqua continetur, dicendum sit. Ve-
 tusta sunt ab vsu quotidiani sermonis quo-
 dammodo intermissa, non tamen penitus
 obsoleta, quorum moderatus vsus, parem
 gratiam nouatis reperit. Hæc enim velut
 grādia robora in sacris vetustate lucis, aut
 antiquissima Canachi signa, rarosque Po-
 lygnoti colores admiramur. Virg. i. Æn.
*Olli subridens hominum sator, atque deorum,
 vultu quo cælum, tempestatesque serenat.*

A remotis enim temporibus repetitum est
 verbum Olli. Cic. lib. 3. de Orat. Neque
 enim illud fugerim dicere, vt Cæli⁹, Qua
 tempestate Pœnus in Italiam venit: nec
 prolem, aut sobolem, aut effari, aut nuncu-
 pari, aut (vt soles Catule) non rebar, haud
 opinabar. & alia multa, quibus loco positis
 grandior atque antiquior oratio sæpe vi-
 deri solet. Virgilius,
chara deūm soboles magnum Iouis incrementum.

Et libro primo Æneidos,

Et pulchra faciat te prole parentem. Idem II,

Hæc effatus, equum in medios moriturus & ipse

concitat.

Idem IO,

ut rebare, Venus (nec te sententia fallit)

Troianas sustentat opes.

Cic. Tuscul. I,

Quod cum exantlauisset omnes labores,
tum incideret in mortis malum sempiter-

num. Et libro secundo de Diuinatione,

Tot nos ad Troiam belli exantlauimus annos.

Exantlare enim peruetus est, quemadmo-
dum Patrare in Diuinatione contra Cæci-
lium, Putasne te posse quæ Caius Verres
in quæstura Pamphiliæque patrarit, &c.
Quamobrem insignis ornatus verborum
etiam vetustate commendatur, quæ quod
usu sint infrequētiora, perinde ac noua de-
lectant, quod signa quædam prisca tempo-
ris, non secus ac vetustissima numismata
dignitatem habent cum admiratione con-
iunctam. Venio nunc ad elegantiam trans-
lationis, cum tam aptè facta est, ut non ir-
ruisse in alienum locum, sed immigrasse
in suum videatur: à Græcis μεταφορά dicta
est, cui Aristoteles, Ciceróq; reliquos tro-
pos subiungit, & nos hoc modo esse præ-
cipiendum putamus. Translata dico quæ
ex eo loco in quo propria erant, in eum in

quo propria non sunt, commutantur: vt lumen in sole germanum ac proprium, lumen ingenij, mentis, consilij trāslatum, ac aliunde assumptum. Cic. in somnio Scipionis, Hic tu ostēdas oportet, patriæ lumē, animi, ingenij, consilii que tui. Eorum quæ trāsferuntur duo genera orationi multum splendoris ac suauitatis adferunt: vnū per similitudinem, alterum sine similitudine trāslatum. Primi generis ea sunt, quæ cū proprio naturæ sensu (vnde transferuntur) similitudinis affinitate communicāt. Nāque fulmen in aere proprium est: at per similitudinem in Scipionibus trāslatum, q̄ hostes armis instar fulminis perterruerint. Cic. pro Balbo, Cū duo fulmina nostri imperij subitō in Hispania Cn. & P. Scipiones occidissent. Virgil. 6. A Eneid.

-aut geminos, duo fulmina belli,
Scipiadas.

Atque hic tropus tam latè patet, quàm genera naturæ: nullius enim rei certū & proprium vocabulum est, quod nō possit certa aliqua ratione similitudinis in alienum locum deduci. Nam (vt ab incorporeis rebus ordiar) Deus & diuinitas trāsferuntur ad homines. Cic. pro Sestio, P. Lentu-
b.i.

lus cuius ego patrem deum, ac parentem
statuo fortunæ, nominisque mei. Virgil.
ecloga prima, *-deus nobis hæc otia fecit.*

In Oratore perfecto, Theophrastus à di-
uinitate loquendi nomen inuenit. Natu-
ræ materia & forma constantes aut simpli-
ces sunt, aut compositæ. Simplicium pro-
pria nomina hanc formam trāslationis ac-
cipiunt: ac primū quæ sunt ignis. Cic. 3.
Tusc. Natura nobis paruos igniculos de-
dit. Et lib. 3. de Orat. Sulpitius qui in ea-
dem inuidiæ flamma fuisset. Pro domo
sua, In quos propter eorum crudelitatem,
mentes nostræ inflāmatæ fuerunt. Sic Ca-
til. 1, Inuidiæ incendio conflagrare. Pro
Planco, Caluit crimen re recenti, postea
refrixit. Tuscul. 1, Omnes incendūtur ad
studia gloriā. Virgil. ecloga 2,

Me tamen urit amor.

A Eneid. 4,

Agnosco ueteris uestigia flammæ.

Ibidem,

Incenditque animum dictis.

Ibidem,

Ardet abire fuga.

Quæ sunt aeris. Cic. Tranquilla ac sere-
na frons. Virgil. 4. Æneid.

consilium uultu tegit, ac spem fronte serenat.

Quæ sunt aquarū, fons, riuus, flumen: flu-
ere, manare, haurire, exhaurire. Cic. pro

Murena, Cum tui fontes vel inimicis tuis pateant, nostros riuulos etiam amicis putes clausos esse oportere? Et libro 2. de Oratore, Flumen grauiſſimorum & optimorum verborum. Pro Murena, Excidēt gladij, fluent arma de manibus. Offic. 1, In rebus prosperis, & ad noſtram voluntatem fluentibus. Pro domo ſua, Vnus pro multis hauſi indigniſſimam calamitatem. Philippica 11, Quem gurgitem? quam voraginem? quid eum non abſorbere animo, quid non haurire cogitatione, cuius ſanguinē nō bibere cēſetis? Virg. AEn. 4, -*magnōque irarum fluctuat æſtu.* Ibidem, -*quæ bella exhauſta canebat?*

Quæ ſunt terræ. vt in Oratore, Inuſitatas vias indagare, tritas reliquere. AEn. 5, -*et longæ ſulcant uada ſalſa carinæ.*

Pro Marcello, Omnium Marcellorū meū pectus memoria effodit. atque hæc in ſimplicibus naturis. Compoſitæ autem ſunt partim inanimæ, vt nubes, vt ea quæ gignuntur è terra, vt ea quæ opera hominū, & artificio fiunt: partim animatæ, vt plantæ, pecudes, homines. in vtroque genere tranſlationis ornatus ſpectatur. Nam Cicero nubeculam frontis dixit illudens Pi-

b. ij.

sonem, Et rusticorum sermo est gemmare vites, id est oculos emittere: & in ædificiis fundamentum, ianua, fenestra, murus eiusdem sunt rationis. Cic. pro Murena, Bene habet, iacta sunt fundamenta defensionis. Pro Plāco, Qua nolui, ianua ingressus sum in causam. Terent. Hui quantā fenestrā ad nequitia patefeceris. Cic. in Catil. Dū memoria consulatus mei vestris erit infixamentibus, firmissimo me muro septum esse arbitrabor. Pro Sexto Roscio, Domus officina nequitiae, diuersorium flagitiorū omnium. Quæ cū ita sint, proximus locus de naturis anima præditis ita nobis explicandus est, vt à stirpibus ad pecudes, à pecudibus ad homines delabatur oratio. E stirpibus illa habent ornatum: Philippica secunda, Gratia non virtutis specie, sed ætatis flore collecta. Pro Sestio, Non tam insolens in dicendo, vt ex omni genere orationem aucuper, & omnes vndique flosculos carpam. In Bruto, Pericles floruit omni genere virtutis. Philippica 4, Virtus est vna altissimis defixa radicibus. In Tuscul. Non solum ramos amputare miseriarum, sed radicum fibras euellere. Pro Q. Roscio, Nemo illum ex trunco corpo

ris spectabat. In Pisonem, Gloria fructus virtutis. Nec minus venustè quædam trāsferuntur è singulis sentientium generibus.

E lupis. *Æneid.* 4,

-penitusque causæ plangoribus ædes

Fæmineis ululant.

E canibus, vt Catulus interrogatus à Philippo quid latraret, furem se videre respondit. In Bruto, Latrant quidam oratores, non loquuntur. E serpentibus. Philippica 1, Cùm serperet in vrbe infinitum malum, &c. Ex auibus. Pro Flacco, Homo volitans gloriæ cupiditate. Lib. 2. de Orat. Nam & sæculis multis antè gymnasia inuēta sunt, quàm in his philosophi garrire cœperunt. E vulpe. Terentius,

Quid ille gannit?

Ex equis. Cic. in

Pisonem, Sic ad illius hanc orationem adhinnit, vt non magistrum virtutis, sed auctorem libidinis à se illum inuentum esse arbitraretur. Ex apibus. Pro Sylla, Noli aculeos orationis meæ qui reconditi sunt excussos arbitrari. Eadem est conditio eorum quæ singulis sensibus attribuerentur, audire, cernere, olfacere, gustare, delibare: & partium corporis, rerumq; partibus adiunctarum, cuiusmodi sunt caput, ceruix,

b. iij.

ocul⁹, nasus, dens, os, fauces, manus, pes, sanitas, morbus, pestis, vulnus, emungere, abforbere, expectorare, prehendere. Quid verò de nominibus rerum humanarum loquar? quàm festiua sunt? quàm venusta? quàm ornata? Virgilius AENEID. 4,

-suadentque cadentia sidera somnos.

Ibidem,

-uocat iam carbasus auras.

Ecloga 4,

Non uarios discet mentiri lana colores.

Et quæ spectantur in artificiis hominum: qualia sunt limare, fingere, pingere, formare, tingere, polire, sarcire, diffuere: vnde sumuntur ornatissimæ & suauissimæ translationes, veritatem in disputatione limare, crimen fingere, omnibus artis coloribus pingere, orationem polire, vsuram temporis officio sarcire, amicitias dissolvere.

Quid persequar multa multarum rerum nomina, gignere, nasci, crescere, corroborare? quæ ita sunt in promptu, vt vix arte & præceptis egeant: ita sunt excellentia, vt orationi clarissimum lumen adferant. Cic. 3. Catil. Memoria vestra Quirites, nostræ res alentur, sermonibus crescunt, literarum monumentis inueterascent & corroborabuntur. Quare perspicuum est nihil esse in rerum natura, cuius non in aliis rebus pos-

simus vti vocabulo . vnde enim simile duci potest (potest autem ex omnibus rebus) indidem verbum (vt ait Tullius) quod similitudinem cōtinet, translatū lumen adfert orationi . In primis autem videndum erit ei qui volet hac laude præstare , vt rei similitudo statim ostendat sese, ac sub acumen ingenij perspicuè subeat: vt cum Cicero dicit lumen orationis, generis claritatem, concionum procellas, fluctus & tempestates Reipublicæ, eloquētix flumē, fontem ac materiam gloriæ. Et pro Cluētio, Tum verò illa egregia ac præclara mater palàm exultare lætitia, ac triumphare gaudio cœpit. De Prouinciis cōsularib⁹, Has publicas pestes sociorum, militum clades, publicanorum ruinas, prouinciarum vastitates, imperij maculas teneretis . Secundū genus est eorum translatorū , quæ cur pro aliis ponantur, similitudo non indicat: vt sacrilegium pro sacrilego, temeritas pro temerario. Species quinque sunt: prima, cū causæ pro suis effectis vsurpātur. Efficiēs, vt Mars pro bello . Cicero pro Marcello , Quos amissimus ciues, eos Martis vis perculit , non ira victoriæ. Ceres pro fruge. Virgilius AEnceidos primo,

b. iiii.

*Tum cererem corruptam undis, cerealiâque arma
Expediunt.*

Pars pro toto, vt tectũ pro domo, puppis pro naui: genus pro specie, vt orator pro Demosthene; poeta pro Homero: materia pro re confecta, vt ferrum pro gladio, pinus pro naui. Secũda pro causis effecta collocat, vt hilaris adolescẽtia, tristis senect⁹, pallida mors. Totum pro parte, vt Roma deflagrauit, id est Romanum Capitolium. Tertia est subiectorum pro adiunctis, vt homo deuoratur, id est hominis patrimoniũ. Quarta tertiæ contraria est adiunctorum pro subiectis: vt luxuries pro luxurioso, scelus pro scelesto. Quinta spectatur in commutationibus dissidentaneorum: vt cũ aduersa sumũtur pro aduersis, O bone vir, id est, male. Ex his autem omnibus quædam sunt licẽtiæ carminis, quàm solutæ orationis liberiora: vt Ceres pro fruge, Bacchus pro vino: quædam ad vtrunque dicẽdi genus promiscuè pertinent, vt Roma pro Romanis, vrbes bene moratæ, id est ciues. Quamobrem honos verborum singulorũ quatuor maximè existit ex rebus: si quod vocalitate iucundum, nouitate floridum, vetustate graue & sanctũ videatur: si de-

nique trāslatum vel similitudinis ratione,
 vel alio quouis modo in oratione, tanquā
 luminosa gemma splendet. Trāseamus
 ad continuata, quæ ex singulorum compo-
 sitione & coniunctione constituuntur: in
 quorum laudibus & ornamentis quatuor
 has res animaduertere oportebit, vt sint re-
 ctè collocata, vt numerosa, vt figurata, vt
 decentia. Optimè verba collocantur, quæ
 inter se quàm aptissimè & suauissimè co-
 agmentantur, præcedentia cum sequētib⁹
 vt neque sæpius, quàm patiantur aures, co-
 euntibus vocalibus hiare, neque duris & as-
 peris consonantibus rixari videatur ora-
 tio. Et quāquam in omni eleganti compo-
 sitione lenis & æquabilis coagmētatio ver-
 borum conseruanda est, versus tamen ma-
 iorem diligentiam, quàm soluta oratio po-
 stulabit: quod aurium seueriori iudicio per-
 penditur. Collocationis autem oratoriæ
 munus est incise, membratim, cōcluse ver-
 ba componere. Hæc igitur prima lex inter-
 uallorum sanciat, vt membra & periodi
 neque contractione celerius insistant, ne-
 que productione longius excurrant: sed e-
 orum cursus vt variè & distinctè, ita mo-
 deratè conficiatur. Incisa Græci νόματα

12 Hialut vocalin
 dicitur quando est
 a t h a r o m m m m
 9 vocalis et dicitur
 quando dicitur de finit
 c o h y vocalis atq
 a equidem sequo
 a vocalis finit
 a finit atq
 n o m a l a a u d a

nominant interualla, & spatia quædam orationis perfectam sententiam non complectentia: in quibus illa est non inelegãs, nec iniucunda varietas, cum distinguuntur nõnunquam singulis verbis. Vt *Actione 7*, Huius furta, rapinas, cupiditatem, crudelitatem, superbiam, scelus, audaciam, rerum gestarum magnitudine tegere conaris? Nõnunquam binis. Pro Marcello, Verum animum vincere, iracundiam cohibere, victoriam temperare. Nonnunquam pluribus. Ibidem, Nec contentionum magnitudine, nec numero præliorum, nec varietate regionum, nec celeritate conficiendi, nec dissimilitudine bellorum posse conferri. Nonnunquam incisus incisa sunt inclusa: vt, Nullius tantum est flumen ingenij, nulla dicendi aut scribendi tanta vis, tantaque copia, quæ non dicam exornare, sed enarrare res tuas gestas possit. Mēbra siue κῶλα paulò propius accedunt ad perfectionem sententiæ in oratoria collocatione, vel duo interim componuntur. Vt pro Marcello, Nunquam enim temeritas cum sapientia commiscetur, nec ad consilium casus admittitur. Vel plura: pro lege Manilia, Qui sæpius cum hoste confligit, quàm

quisquam cum inimico concertauit: plura bella gessit, quàm cæteri legerunt: plures prouincias confecit, quàm alij concupiuerunt. Conclusio, ambitus, circuitus, comprehensio, continuatio, circūscriptio, ~~ad~~ ^{ad} hos est perfectus & absolutus orbis orationis, siue interuallum plenam & integram sententiam comprehendens: cuius variæ distinctiones ornatus causa quæsitæ sunt, nanque modò solis interpuncta est incisis. Pro Murena, Sic à me cōsul designatus defenditur, vt eius nulla fraus, nulla auaritia, nulla perfidia, nulla crudelitas, nullum petulans dictum in vita proferatur, modò solis mēbris. Pro eodem, Ergo & mihi meæ pristinae vitæ consuetudinem, Cai Cæsar, interclusam aperuisti: & his omnibus ad bene de republica sperandum, quasi signū aliquod sustulisti. Modò vtrisque permistis: Ibidem, Quare gaude isto tuo tam excellenti bono: & fruire cū fortuna & gloria: tum etiam natura & moribus tuis: ex quo quidem maximus est fructus, iucunditasque sapiēti. Vtilissima collocationis est ratio ad bene & suauiter dicendū: verū multò magis obseruatione eloquētissimorum hominum, & stylo, quàm præceptis

perdiscenda. Quamobrem collocādis ver-
bis tantum diligentiaē tribuamus, vt in mi-
nutis singulorum structuris nihil offēdat,
& interualla non solūm necessitate spirit⁹
definiantur, sed summa varietate & suau-
tate componantur. Sequitur, vt quæ sit nu-
merosa cōtinuatio, dicendum sit: eam di-
co, quæ in modificato verborum cursu nu-
merum quendam efficit: vt,

Tantæ molis erat Romanam condere gentem. Et,
Patris sapiens dictum, filij temeritas com-
probauit.

Numerus (quo nomine & rythmos & me-
tra significari volumus) est concētus ex a-
pta pedum modulatione caussa suauitatis
excogitatus. Pars igitur numeri pes est, &
eius dimensio certis spatiis temporum de-
finita. Pedum autē alij simpliciter, alij cō-
positi. Simples, aut binis constant sylla-
bis longis, Spondæus, vt Musas: breuibus,
Pyrrichius, vt Deus: breui, longaque, Iam-
bus, vt opes: cui contrarius est è longa &
breui Choreus, vt Roma: aut ternis lōgis,
Molossus, vt Romanos: Trochæus, breui-
bus, vt legere: Dactylus, longa, duab⁹que
breuibus, vt Tityre: cui par est retroactus
Anapæstus, vt fluuios. Cretic⁹, media bre-

ui inter duas longas, vt iudices: cui contra-
rius Amphibrachus, vt parate. Bacchius,
duabus longis breuem sequentibus, vt A-
thenę: cui opponitur Pallimbacchi⁹, vt va-
stare. Compositi fiunt ex simplicibus: Pæ-
an prior ex choreo & pyrrichio, vt defini-
te: Posterior, ex pyrrichio & iambo, vt so-
nipedes. Dochimus, ex iambo & cretico,
vt Reipublicæ. Dichoreus, ex duobus cho-
reis, vt emicare. Proceleusmaticus, ex duo-
bus pyrrichiis, vt Valeria. Dispondæus, ex
duobus spondæis, vt Meccænates. Sunt au-
tem duæ formæ numerosæ cōtinuationis,
carmen & oratio liberior, quā Fabius vin-
ctam nominat. Carmen à capite numero-
se voluitur ad finem, & certo spatio nō sen-
tentiæ quidem semper (vt oratio vinctā) sed
pedum concluditur. Æneid. I,

Arma uirūmq; cano Troiæ qui primus ab oris.

Dictum à canendo, quòd musicis cantibus
sit aptius, quàm liberior oratio. Genera e-
ius multa sunt: numerus enim potest infi-
nitis penè modis in continuatione verbo-
rum variari: ideòque melius exemplis poe-
tarum, quàm præceptis hæc ipsa cognoscē-
da sunt. Insigne autem, & vsitatum maxi-
mè video heroicum senariū: quod in prin-

cipiis & mediis habet promiscuè dactylū
& spondæum, in fine spondæum, quem da
ctylus proximè antecedit. A *Enceid. 1,*

Vrbs antiqua fuit, Tyrii tenuere coloni.

Elegum pentametrum à senario nunquā
separatum est: cuius duæ primæ dimensio-
nes indifferenter dactylum & spondæum,
tertia semper spondæum, reliquæ duæ ana-
pæstos habent. *Martial. lib. 6,*

Nescio quid plus est, quod donat sæcula chartis,

Victurus genium debet habere liber.

Phaleucium vtitur primū spondæo, de-
inde dactylo, quem tres trochæi sequun-
tur. *Catullus,* *passer mortuus est meæ puellæ.*

Reliquorum generum exempla poetæ no-
bis suppeditabunt: qui cum in summo otio
blandissimis aurium voluptatibus inserui-
rent, versus inuenerunt, & concentus ora-
tionis suauitate delectabiles, multitudine
propè infinitos, varia dimensionum collo-
catione discrepantes: neque tamen sic om-
nes numerorū varietates sunt complexi,
vt nullus postea esset ad inuentionem no-
ui carminis aditus. Secunda forma nume-
rosæ continuationis est oratio partim solu-
ta, partim vincta: non tota cōstans nume-
ris, neque omnino sine numeris vagās, sed

interuallorum longorum & breuium iucū
da varietate nonnunquā implicata atque
permista. In hac enim non licebit ad stre-
pitum digitorum descendere, ne poema vi-
deatur: sed cū in membrorum compre-
hensionūque principiis & clausulis pe-
des variè & distinctè collocaueris, media
soluere ac relaxare oportebit. Pedes autē
in principiis omnes esse possunt: sed excel-
lunt maximè spondæus: vt pro lege Mani-
lia, *Quamquam mihi frequens conspectus*
vester. Dactyl⁹, Et quoniā semper appetē-
tes gloriæ, præter cæteras gentes, atque a-
uidi laudis fuistis. Anapæstus, Vtinā Qui-
rites, virorum fortium, &c. Sinite hoc loco
Quirites, &c. Pæan prior: Actione 4, Mul-
ta mihi necessariò prætereunda sunt, iud-
ces. Creticus, Actione tertia, Neminē ve-
strū ignorare arbitror, iudices. Molossus,
Iam verò virtuti Cnei Pōpeij quæ potest
par oratio inueniri? Dichoreus, Hoc bre-
uissimè dicam, neminem vnquam tam im-
pudentem fuisse, &c. Clausulis item om-
nes conueniunt, sed aptissimè confidunt.
Dichoreus, pro Marcello, Quo studio in-
cendimur, vt eos sæpe quos nūquam vidi-
mus, diligamus? Et, Nobilissimāque fa-

miliam iam ad paucos redactam, penè ab interitu vindicasti. Dispondæus, Quibus studiis prosequemur? qua beneuolentia cōplectemur? Moloffus, Quasi quodam socio à me, & comite distracto. Cretic^o, Nō ego eum summis viris comparo, sed Deo simillimum esse iudico. Dactylus, pro eodem, Tantùm abes à perfectione maximorum operum, vt fundamenta quæ cogitas, nondum ieceris. Quoniam igitur habem⁹ quæ sit in oratoria cōtinuatione collocatio verborum, ratioq; numerorum, proximū est vt tertio loco figuras, seu schemata orationis consideremus. Quauis omnis oratio qualiscunque sit, figuram quandam & habitum habeat: insignis tamen orationis species, & nō vulgaris, hanc appellationē dignitatis iure sibi vendicat: quemadmodum apud Græcos Homer⁹ commune nomen poetarum suum effecit. In continuatione autem orationis Rhetores duplicem figuram esse volunt, vnā sententiarum, alterā verborum: & illā esse ornamentū in conformandis venustè sententiis, quod permanere possit, quibuscunque verbis vti velis: hanc in verborum modo & specie habere concinnitatem & condecētiam: quæ

permutatis verbis sæpe tollatur, vt in explanatione partiũ pleni⁹ intelligetur. Ex figuris sententiarum vna est euidētia, ἐνδεικτική, illustris explanatio, qua res penè sub aspectum subiiciuntur. hoc schema cùm rem ante oculos constituat, in maximis affectibus dominatur: fitque sæpe ex conglobatis effectis, aut ex cumulatis adiunctis, aut ex cōparatione similium, parium, minorum, maiorum. Ex effectis: Cic. 7. Actione, Proce-
dit iste repentē ex prætório, inflāmatuſ sce-
lere, furore, crudelitate in forum venit: Na-
uarchos vocari iubet: qui nihil metuerent,
nihil suspicarentur, statim adcurrunt: iste
hominibus miseris, innocentibúſque iniici
catenas imperat: implorare illi fidem popu-
li Romani, & quare id faceret rogare. To-
ta hæc descriptio fit illustris ex factis Ver-
ris, tum venientis in forum, tũ catenas im-
perantis, & Nauarchorum tum accurren-
tium, tum clamantium in medio foro. In
eadem Actione, Hoc cum maximè loque-
retur, sex lictores circumſiſtunt valētissimi,
& ad pulsandos, verberandóſque homines
exercitatissimi: cædūt acerrimè virgis, de-
nique proximus lictor conuerſo bacillo o-
culos misero contundere vehementiſſimè

cœpit. Hoc lumine poeta formicarum laborem illustravit, *Æneid.* 4,

*It nigrum campis agmen, prædâque per herbas
Conuectant calle angusto, pars grandia trudunt
Obnixè frumenta humeris: pars agmina cogunt,
Castigantque moras: opere omnis semita feruet.*

Et expugnationē regiæ Priami, *Æneid.* 2,

*At domus interior gemitu, miserôque tumultu
miscetur: penitusque caue plangoribus ædes
Fœmineis ululant: ferit aurea sydera clamor.*

*Tum pavidæ tectis matres ingentibus errant,
Amplexûque tenent postes, atque oscula figunt.*

*Instat uî patria Pyrrhus: nec claustra, nec ipsi
Custodes sufferre ualent: labat ariete crebro*

Ianua, & emoti procumbunt cardine postes.

Fit uia uî: rumpunt aditus: primosque trucidant.

Immisi Danai: & latè loca milite complent.

Nomina adin- Ex adiunctorū frequentia hoc modo: Cic.
horū subellio 2. Agraria, Iam designatus alio vultu, alio
quibus omnia vocis sono, alio incessu esse meditabatur,
que rursus corpus vestitu obsoletiore, corpore inculto & hor-
adirent ut rido, capillatior quàm antè, barbâque ma-
vestes rapili iore. *et omnis corpus* Actione 7, Stetit soleatus Prætor po-
ris ornatus puli Romani cū purpureo pallio, tunicâq;
prætoris uir talari muliercula nixus in litore. *furoribus et* Catil. 4,
dispositio sunt Videor enim mihi videre hanc urbem lu-
affertis man cem orbis terrarum, atque arcem omniū
breuibus gentium subito vno incendio concidentē.
Cerno iam sepultam patriam, miseros, ac

insepultos aceruos ciuium: versatur ante
oculos aspectus Cethegi, & furor in vestra
cæde bacchantis. Post reditum suum, Pri-
mum processit, qua authoritate vir? vini,
somni, stupri plenus, madenti coma, com-
posito capillo, grauibus oculis, fluentibus
buccis, pressa voce & temulenta. Huiusmo-
di lumen accipit descriptio sonipedis, Æ-
neidos quarto, *-ostróque insignis & auro*

stat sonipes, ac fræna ferox spumantia mandit.

Et Didonis instructæ ad venationem,

Tandem progreditur magna spectante caterua

sidoniam picto chlamydem circumdata limbo:

cui pharetra ex humero, crines nodantur in aurum:

Aurea purpuream subnectit fibula uestem.

Et Æneæ fundantis arces Carthaginiis,

atque illi stellatus iaspide fulua

ensis erat, tyrioque ardebat murice læna

Demissa ex humeris: diues quæ munera Dido

fecerat, & tenui telas discreuerat auro.

Plurimum etiam ad inferendam rebus lu-

cem comparationes valebunt. Cic. pro Ro-

scio Comædo, Nónne vt ignis in aquam

coniectus continuò restinguitur & refrige-

ratur, sic referuens falsum crimen in puris-

simam & castissimam vitam collatum sta-

tim cōcidit & extinguitur? Catil. i, Vt sæ-

pe homines ægri morbo graui cum astu,

febrique iactantur, si aquam gelidam biberint, primò releuari videntur: deinde multò grauius, vehementiùsque afflictātur: sic hic morbus qui est in Republica, releuatus istius pœna vehemētius viuis reliquis ingrauescet. *Æneidos secundo de Troianis in extremam rabiem versis,*
sic animis iuuenum furor additus, inde lupi ceu
Raptores atra in nebula, quos improba uentris
Exegit cæcos rabies, catulique relictī,
vadimus haud dubiam in mortem, mediæ que tēnemus
Vrbis iter. -

Ouidius secundo Fastorum,

Ecce uelut torrens undis pluuiaribus auctus,
aut niue, quæ zephyro uicta tepente fuit,
Per sata, perque uias fertur, nec (ut antè solebat)
Riparum clausas margine finit aquas:
sic Fabii uallem latè discursibus implent,
Quodque uident, sternunt, nec metus alter inest.

Addubitatio.

Addubitatio, ἀπορία vel ἀγνοῖα, præ se fert solliciti hominis, & in consilij perturbatione hæsitantis affectū. Pro Sexto Roscio, Quid primùm querar? aut vnde potissimùm iudices ordiar? aut quod? aut à quibus auxilium petam? deorūne immortalium? populine Romani? vestramne, qui summam potestatem habetis, hoc tempore fidem implorem? *Æneidos quarto,*

*Heu quid agat? quo nunc reginam ambire furem
Audeat affatu? & quo prima exordia sumat?*

Actiōe 7, Quid agam iudices? quò accu-
sationis meæ rationem conferam? quò me
vertam? ad omnes enim impetus quasi mu-
rus quidam boni nomen imperatoris op-
ponitur. Pro Cluentio, Equidem quod ad
me attinet, quo me vertam, nescio: Negem
fuisse illam infamiam iudicij corrupti? ne-
gem illam rem agitatam in cōcionibus? ia-
ctatam in iudiciis? commemoratam in Se-
natu? Agraria 2, De me autē ipso vereor
ne arrogātis sit apud vos dicere, ingrati ta-
cere. Pro Ligario, Itaque quo me vertam
nescio. In Sallustiū, Quo me vertam Pa-
tres Conscripti? vnde initium sumam? ma-
ius enim mihi dicēdi onus imponitur, quo
notior est vterque nostrum. Æneid. 4,

*En quid agam? rursusne procos irrisa priores
Experiar? Nomadūmque petam connubia supplex,
Quos ego sum toties iam dedignata maritos?
Iliacas igitur classes, atque ultima Teucrūm
Iussa sequar?*

Communicatio ἀναπόλις est, cū aliis quæ commu-
dam consultatio ac deliberatio. Cic. pro nicatio.

Quintio, Quæro abs te C. Aquili, Luci
Luculle, P. Quintili, Marce Marcelle: Vadi-
monium mihi non obiit quidam socius &

affinis meus: non multum me fallit, si consulamini quid sitis responsuri: primum expectare, deinde si latitare, ac diutius ludificare videatur, amicos conuenire. Actio. 2, Nunc ego, iudices, iam vos cōsulo quid mihi faciendum putetis. Pro Cecinna, Te vti in hac re magistro volo: quæro sitne aliqua huius rei actio, an nulla? Pro Rabirio perduel. reo, Tu denique Labiene, quid faceres tali in re ac tempore? cū ignauia ratio te in fugam atque latebras impelleret: improbitas & furor Lucij Saturnini in Capitolium arcefferet: Consules ad patriæ salutem ac libertatem vocarent: quam tandem authoritatem, aut quam vocem, cuius sectam sequi, cuius imperio parere potissimum velles? Licentia *παρρησία* est orationis libertas, atque fiducia liberius affectum mentis exprimēs. Cic. Agraria 1, His ego rebus, Patres Cōscripti, resistam vehementer atque acriter: neque patiar homines ea me consule expromere, quæ contra Remp. cogitarint. Agraria 2, Ego autem non solum in hoc loco dicam, vbi est dictu facillimum, sed in ipso senatu, in quo esse loc⁹ huic voci non videbatur, popularem me futurum esse cōsulem. Pro Sylla, Adeste omnes ani

mis, qui adestis corporibus: erigite mētes, auresque vestras, & me de inuidiosis rebus (vt ille putat) dicentem attendite. Ego consul cū exercitus ciuium clādestino scelere conflatus crudelissimum & luctuosissimum exitium patriæ comparasset, incensione urbem, internecione ciues, vastitate Italiam, interitu Remp. liberaui. Pro Domo sua, Quare disrūpatur licet ista furia: atque audiat hæc ex me, quoniam lacepsit: bis seruauit, vt consul togatus armatos vicerim: priuatus consulibus armatis cesserim. Pro Ligario, Quantum potero voce contendam, vt hoc populus Rom. exaudiat, &c. Excitat licentia tragœdias in ob- iurgationibus. AENEIDOS primo,

Tantāne vos generis tenuit fiducia uestri?

*Iam cælum, terrāque meo sine numine uenti
miscere, & tantas audetis tollere moles?*

*Quos ego. sed motos præstat componere fluctus:
maturate fugam.*

Præsumptio, *περίληψις* est rei alicuius ante præsum-
occupatio: eaque duplex est, vna obiectio-
nis, altera depulsionis. Prioris exēpla sunt

in oratione pro Quintio, vbi obiectio-
Hortensij præsumuntur, & ratione dissol-
uuntur. Spectatur hoc ornamentum plerū
que in procemiis. Cic. pro Sexto Roscio,

c. iij. obuij possent

Credo ego vos, iudices, mirari quid sit, & cum tot summi oratores, hominesque nobilissimi sedeant, ego potissimum surrexerim: qui neque ætate, neque ingenio, neque authoritate sim cum iis qui sedeant, cōparandus. In diuinatione, Si quis vestrum iudices, aut eorū qui adsunt fortè miretur, &c. Catil. 2, At si quis est talis, quales esse omnes oportebat, qui hoc ipso, i quo exultat & triumphat oratio mea, me vehementer accuset: quòd tam capitale hostē non comprehenderim, potius quam emiserim. Pro Archia poeta, Ac ne quis à nobis hoc ita dici fortè miretur, &c. Pro Cælio, Si quis iudices, fortè nunc adsit ignarus legū, iudiciorum, consuetudinis nostræ, miretur profectò quæ sit tanta atrocitas huius causæ, quòd diebus festis, ludisque publicis, omnibus negotiis forēsis intermissis, hoc vnū iudiciū exerceatur. Ouid. 13. Metam.

*Huic modo ne prosit, quod ut est hebes, esse uidetur:
Néue mihi noceat, quod uobis semper Achiui
Profuit ingenium: meaque hæc facundia (si qua est)
Quæ nunc pro domino, pro uobis sæpe locuta est,
Inuidia careat, bona nec sua quisque recuset.*

Vlysses orditur ab occupatione eloquētiæ, quam aduersarius in armorum contentione vocauit in inuidiam. Commendatur e-

tiam præsumptio in aliis partibus oratio-^{præsum-}
 nis. Pro lege Manilia, Requiretur fortasse^{ptio.}
 nunc quemadmodum (cum hæc ita sint) re-
 liquum possit esse magnum bellum. Pro
 Cælio, Dicet aliquis, hæc igitur est tua di-
 sciplina? sic tu instituis adolescentes? Secū-
 dum genus quod præcurrit, & inuadit de-
 pulsiones aduersariorum, multū habet cū
 roboris, tum gratiæ: quo Cicero passim est
 vsus in actionibus: occupauit enim quod
 Hortēsius respōdere posset pro Verre: idq;
 vehemētissimè infirmavit. vt Actione 7,
 Noui locū, video vbi se iactaturus sit Hor-
 tensius. Belli pericula, tempora Reipub. im-
 peratorum penuriam commemorabit: tū
 deprecabitur à vobis, tum etiā pro iure suo
 contendet, ne patiamini talem imperato-
 rem populo Ro. Siculorum testimoniis eri-
 pi: néve obteri laudem imperatoriam cri-
 minibus auaritiæ velitis. Exclamatio est, ^{exlama-}
 orationis vehementior elatio, quæ sæpius^{tio.}
 vtitur particulis, O, pro, heu, cheu, variāsq;
 animorum commutationes declarat. Cic.
 pro Quintio, O rem incredibilem! ô cupi-
 ditatem inconsideratam! Pro Milone, O
 frustra suscepti mei labores! ô spes fallaces!
 ô cogitationes inanes meæ! Pro Quinto

Roscio, Pro deūm atque hominum fidem.
 Offic. 1, O domus antiqua, heu quā dispa-
 ri domino dominaris. AENEIDOS quarto,
Heu uatum ignaræ mentes. Et,

-heu regni, rerūque oblite tuarum. Et,
Heu furis incensa feror. Antequā iret in exiliū,
 Eheu conditionem huius temporis. Virg.
Eheu quid uolui misero mihi.

Adhibetur hæc virtus ad illudendum. Pro
 Sexto Roscio, O præclarum testē, iudices,
 ô grauitatem dignam expectatione. Pro
 Balbo, O præclarum interpretem iuris, au-
 thorem antiquitatis, correctorem atque e-
 mendatorem nostræ ciuitatis. In Pisonē,
 O stultos Camillos, Curios, Fabricios, Ca-
 latinos, Scipiones, Marcellos, Maximos. O
 amentem Paulum, rusticum Marium, nul-
 lius consilij patres istorum amborum, qui
 triumpharunt. Philip. 3, O præclarum cu-
 stodem ouium (vt aiunt) lupum. Habet inte-
 rim admirationem. Catil. 1, O dij immor-
 tales, ubinam gentium sumus? Pro Liga-
 rio, O clemētiam admirabilem, atque om-
 ni laude, prædicatione, literis, monumen-
 tisque decorandam. Admittit commiserationem: pro Sexto Roscio, O dij immorta-
 les rem miseram atque calamitosam. A-

Etione 7, O spectaculum miserum atque acerbum: ô magnum atque intolerandû do-
lorem. Ecloga prima, - *en quo discordia cines
perduxit miseros, en queis conseruimus agros.*

AENEIDOS 4, - *heu quibus ille
iactatus fatis quæ bella exhausta canebat?*

Prorumpit in detestationē: Catil. i, O tem-
pora, ô mores. In Pisonem, O scelus, ô pe-
stis, ô labes. Ibidem, O tenebræ, ô lutum,
ô sordes. Item, O poena, ô furia sociorum.
Philippica 2, O te miserum, si intelligis: mi-
seriorem, si non intelligis. Sub hoc genere
sunt acclamationes & epiphonemata in
extremis clausulis elegantissimè posita.

AENEIDOS primo,
Tantæ molis erat Romanam condere gentem.

AENEIDOS quarto,
improbe amor, quid non mortalia pectora cogis?

AENEIDOS sexto,
*Et dubitamus adhuc uirtutem extendere factis?
Aut metus Ausonia prohibet consistere terra?*

Deprecatio, supplicatio, inuocatio, *δέσποισ* Depreca-
& deos, & homines, & alias res aliquid ro- *tio.*
gare consuevit. Deorum numen implora-
tur magnis in rebus. Cic. Acti. 7, Te nunc
Iupiter optime, &c. Pro Rabirio perduell.
reo, Ab Ioue optimo, maximo, cæterisque
diis immortalibus pacem ac veniam peto.

Pro domo sua, Quocirca te Capitoline,
quem propter beneficia populus Rom. opti-
mum, propter vim maximum nominauit,
teque Iuno Regina, & te custos vrbis Mi-
nerua precor & quæso. *Æneidos primo,*
musam mihi causas memora. Et nono ad Lunā,
Tu dea, tu præsens nostro succurre labori,
Astrorum decus, & nemorum Latonia custos.

Metamorph. primo,

Dū cœptis (nam uos mutastis & illas)
Aspirate meis.

Deprecamur homines, cum auxilium, aut
veniam, aut aliquid aliud petim⁹, aut alios
cōmendamus. Pro Quintio, Te C. Aquili,
vósque qui adestis in iudicio orat atque
obsecrat. Pro Sexto Roscio, Te quoque
Marce Fāni quæso, &c. Item, Quæso hoc
Eruci in bonam partē accipias. *Æneid. 4,*
Quod te per cæli iucundum lumen & auras,
per genitorem oro, per spem surgentis Iuli
Eripe me his inuicte malis.

Deprecamur quoque res alias, vt Cicero
philosophiam, *Tuscul. 5,* Ad te confugim⁹,
à te opem petimus: tibi nos (vt antea) ma-
gna ex parte, sic nunc penitus, totósq; de-
dimus. Pro Milone, Vos Albani tumuli at-
que luci, vósque inquam, imploro atque ob-
testor: vósque Albanorum obrutæ aræ fa-

erorum populi Romani sociæ & æquales.

Virgil. Georg. I,

- nos ô clarissima mundi

lumina, labentem cælo quæ ducitis annum

Liber & alma ceres, &c.

Prosopopœia est, ficta personarū inductio, ^{prosopo-}
per quam res cuiuscūque generis sint, vocē ^{pœia.}

& sermonē possunt accipere. Hæc vel plena est, vel quodammodo muta. Plena, cū tota fictio personæ & orationis repræsentatur: muta, cū obliquæ allocutiones introducuntur. Plenæ fermocinationis duo sunt genera, vnum continens, alterū concisum. Continens constat perpetua, & non interrupta cōtinuatione sermonis. Cic. pro Sexto Roscio, Patrem meum, cū proscrip^t non esset, iugulastis, occisum in numerum proscriptorū retulistis, me domo mea per vim expulistis. Huiusmodi sunt fictiones in Diuinatione: Vna Siciliæ: vt, Sicilia tota si vna voce loqueretur, hoc diceret: quod auri, quod argenti, quod ornāmētorum in meis vrbibus, sedibus, delubris fuit. quod in vnaquaque re beneficio senat⁹, populūq; Romani iuris habui, id tu mihi Cai Verres, eripuisti atque abstulisti. Altera Siculorū, Si tibi Quinte Cecili hoc Siculi dicerent, te non nouimus, nescimus qui scis, nunquam

te antè vidimus. *Æneidos* quarto,

- dixitque nouissima uerba,

Dulces exuuiæ dum fata, deûsque sinebant,

Accipite hanc animam, meque his exoluite curis:

vixi, & quem dederat cursum fortuna, peregi:

Et nunc magna mei sub terras ibit imago:

urbem præclaram statui, mea mœnia uidi.

Actiōe 7, Vna est Tindaritanorum, altera patris Verris filium alloquentis. Catil. i. duæ patriæ conquerētis: p. Plāco, duæ populi ad Laterensem: pro Cēlio, quatuor: in Pisonem, vna: pro Milone, duæ: pro Ligario, plures, & hæ quidem perbreues. Hac iucunda varietate & elegantia poetæ sæpe, & historici relaxant animos legentium: tamq; habent in fingendis alienis sermonibus rationem & dignitatis, & locorum, & temporum, & momentorum omnium: vt qui hæc legant, nō ficta, sed facta esse arbitrentur: vt apud Græcos Thucydides, apud Latinos Liuius, Virgilius, Ouidius qui magnis in operibus multas interponunt fictas orationes. Hæc eadē cōformatio interdum alienas cogitationes subiicit: vt Caij Verris. Act. 7, Occurrebat hæc ratio, quid Cleomeni fiet? poterōne animaduvertere in eos, quos dicto audientes esse iussi, missum facere eum, cui imperiū potestatemque per

missi? Prosopopœia cōcisa dialogismus ap- *Prosopo-*
 pellatur: estque vel totius orationis, vt co- *pœia.*
 mœdia, tragœdia, disputationes Platonis
 & Ciceronis de philosophia, vel partibus
 orationis inseritur. Pro Planco, Malè iudi-
 cavit populus, at iudicauit: non debuit, at
 potuit: non fero, at multi clarissimi & sapi-
 entissimi ciues tulerūt. Pro Sylla, Cur di-
 xisti testimonium in alios? quia coact⁹ sum.
 cur damnati sunt? quia creditū est. Acti. 7,
 Cleomenē nominare nō licet, at caussa co-
 git: moriere si appellaueris, at remiges nō
 erant. Prætorem tu accusas? frange cerui-
 cem. Obliqua locutio est apud Ciceronem
 in Diuinatione, Dicebā eos habere Quin-
 tum Cæciliū, qui præsertim quæstor in ea-
 dem prouincia post me fuisset. Apud Li-
 uium lib. i, Vrbes, & cætera ex infimo na-
 sci: deinde quæ sua virtus, ac dij iuuent, ma-
 gnas sibi opes, magnum sibi nomen facere.
 Apud Cæsarem in commentariis hoc ge-
 nus est vsitatissimum: vt lib. i. oratio lega-
 torum Heluetiorum, Qui dicerēt sibi esse
 in animo sine vllō maleficio iter per pro-
 uinciam facere: propterea quòd iter habe-
 rent nullū aliud, rogare vt eius voluntate
 id sibi facere liceat. Allegoria est, inuer- *Allegoria*

sio sermonis, cū aliud dicitur, aliud intelligendum est. Eius duæ sunt species: aut enim per similitudinem proxima aliqua significatio accipitur, & allegoria nomine generis dicenda est: aut contraria, & Iro-
nia vocatur. Superior nonnunquam ex cōtinuis trāslationib⁹ gignitur. Cic. p Quintio, Ita fit vt qui tela depellere, & vulneribus mederi debeam, tū id agere cogar, cū etiam telum aduersarius nullum iecerit.

Pro Murena, Quo me tandem animo esse oportet, ppe iam ex magna iactatione terram vidētem, in eum, cui video maximas Reipubl. tempestates esse subeundas? De responsis Aruspicum, Etiā mne in sinu atq; deliciis quidam optimi viri viperam illam venenatam ac pestiferam habere potuerūt? In Pisonem, Neque tam timid⁹ fui, vt qui in maximis turbinibus ac fluctibus Reipublicæ nauē gubernassem, saluāmq; in portu collocassem, frontis tuæ nubeculam, tū collegæ tui contaminatum spiritum pertimescerem. Alios ego vidi ventos: alios pspexi animo procellas: aliis impendentibus tempestatibus non cessi. Oratio p Cælio multis locis habet hoc integumētum allegoriæ, ad excusandas adolescētiae volupta-

tes, ad eludendā querelam Clodiæ, ad notandam importunam eiusdem mulieris libidinem. Huc pertinet prouerbiū tritū communi sermone: Cicero pro Murena, Inuentus est scriba Cn. Flauius, qui cornicum oculos confixerit. Ibidem, Intus, intus, inquā, est equus Troianus: à quo nunquam me cōsule dormiētes opprimemini. Pro Cælio, Emerfisse aliquando, & se ad bonam frugem (vt dicitur) recepisse. Philipp. 3, O præclarum custodem ouium (vt aiunt) lupum. Pro Flacco, Quatuor sunt, in Phryges, Cares, Misos, & Lydos. Eodē referuntur ænigmata. Cic. pro Sext. Rosc. Multos cēfos non ad Trasumenum lacum, sed ad Seruiliū vidimus. quis ibi non est vulneratus ferro Phrygio? Virg. eclog. 3,

Dic quibus in terris, & eris mihi magnus Apollo,

Treis pateat cæli spatium non amplius ulnas.

Dic quibus in terris inscripti nomina Regum

Nascantur flores, & Phyllida solus habeto.

Secunda species allegoriæ Ironia, siue dissimulatio ad illudendum magnam vim habet: vt pro Quintio, Ita credo, hominem propinquum, tui obseruantē, virum bonū, pudentem, maiorem natu nolebas, aut non audebas appellare. Item, Credamus hoc

d. j.

Sextum Nævium, cuius caput oppugnet, eius
auribus pepercisse. *Æneid.* 4,

*Egregiam uerò laudem, & spolia ampla refertis
Tūque puérque tuus: magnum & memorabile numen,
vna dolo diuū si fœmina uicta duorum est.*

Optatio.

Optatio habet voti significationem. ut
pro lege Manilia, *Vtinā* Quirites, virorū
fortium atque innocentium tantā copiam
haberemus, ut hæc deliberatio vobis diffi-
cilis esset, quēnam potissimum tantis re-
bus, ac tanto bello præficiēdum putaretis.
Pro Rab. perduel. reo, *Vtinam* mihi facul-
tatem causa cōcederet, ut possem hoc præ-
dicare, Caij Rabirij manu Lucium Satur-
ninum hostem populi Rom. interfectum.
Ecloga octaua, *-en erit unquam*

*ille dies mihi, cū liceat tua dicere facta?
En erit, ut liceat totum mihi ferre per orbem
Sola Sophocleo tua carmina digna cothurno?*

Pro Murena, *Dij* faxint, ut meus collega
vir fortissimus hoc Catilinæ nefarium la-
trocinium armatus opprimat. *Philip.* 2,
Vtinam aliquando dolor pop. Rom. pariat
quod iam diu parturit. Salutatio Carmē-
tæ lib. 1. *Fastorū*, voti & desiderij plena est,
Dūque petitorum (dixit) saluete locorum:

Tūque novos cælo terra datura deos:

Fluminâque, & fontes, quibus utitur hospita tellus:

Et nemorum nymphæ, Naiadûmque chori.

Virgil. *Æneid.* 7;

-salve fatis mihi debita tellus:

Vósque, ait, ô fidi Troiæ saluete penates.

Cōcessionis vsus elegās est, cū id quod *Concessio*
cōceditur, stat à nobis, & aduersæ parti no-
cet. Pro Quintio, Verū id concedo tibi,
vt ea prætereas, quæ cū taces, nulla esse
concedis. Act. 7, Sit sacrilegus, sit fur, sit
flagitiorū omnium, vitiorūmq; princeps:
at est bonus imperator. *Æneid.* 4;
Isto, agram nulli quondam flexere mariti.

At quemadmodum cōcessio in obiectionis approbatione, ita huic finitima permis-
sio in facti, rei que alicuius cōdonatione ele-
ganter vsurpatur. Cic. Agrar. 1, Siquid est
quod indagaris (quanquam iniquum est) ta-
men consume sanē. De prouinc. consul.
Lateāt libidines eius illę tenebricosæ, quas
fronte & supercilio, non pudore & tempe-
rantia contegebat. In Vatinius, Licet
impunè per me parietes ī adolescētia per-
foderis, vicinos compilaris, matrem verbe-
raris: habeat hoc prēmium tua indignitas,
vt adolescētiae turpitudō obscuritate & for-
dibus tuis obtegatur. *Ecloga* 2,
d. ij.

- Pallas quas condidit arces, ipsa colat.

Apparet nōnunquā in hoc genere apertior Ironia. Pro Flacco, Litem⁹ igitur Lētulo, parentemus Cethego, reuocemus eictos: nimie pietatis, & summi amoris in patriā vicissim nos pœnas (si ita dijs placet) sufferamus. *Æneid. 4,*

1, sequere Italiam uentis, pete regna per undas.

Sequuntur incrementum & diminutio: illud augendis atque attollendis rebus accommodatum: hæc deprimēdis atque abijciendis. Summa autem laus eloquentiæ (ait Cicero) est amplificare rem ornando: quod valet non solum ad augēdum aliquid altius dicendo, verūm etiam ad extenuan-

*Comparatio res fit
oratio quod hinc
quā amplificare
volumus altior
constitimus:
Cum plerique vtrū
quando Ipse
et tollimus nulla
altioris habita
habent*

dum atque abijciendum. Vtrūque duobus modis efficitur, comparatē & simpliciter: rursumque vtrumque spectatur tum in longo tractu orationis, tum in certis articulis atque membris. Nam Cicero cū elusisset atque eleuasset sciētiam iuris inanissimā, prudentiæ, fraudis, & stultitiæ plenissimā, tanquam è regione huic opposuit amplitudinem, & gloriam bellicæ virtutis: & in vtraque re per contentionē illinc minuenta, hinc augenda diutius est commoratus. In actionibus verò crimina Verris simpli-

citer magnitudine suæ indignitatis exaggerantur. In causa Cælij querelæ mulieres sua leuitate cōtemnuntur & extenuantur. Sed hæc sunt longioris orationis ornamenta. breuius est exemplum comparationis. Pro Sexto Roscio, Prædia mea tu possides, ego aliena misericordia viuo, concedo: & quod animus æquus est, & quod necesse est: mea domus tibi patet, mihi clausa est, fero: mea familia maxima vteris, ego seruum habeo nullum: patior, & ferendum puto. quid vis amplius? quid insequeris? ex contentione amplificatur illinc potentia Chryfogoni, hinc inopia Sexti Romani. Crescit aliis modis oratio per collationem minorum: vt Actione 7, Facinus est vincere ciuem Rom. propè scelus verberare, paricidium necare, quid dicam in crucem tollere? Per dissentanea: pro Marcello, Non eum summis viris comparo, sed deo similimum iudico. Actione 3, Non enim fur, sed ereptorem: nō adulterum, sed expugnatorem pudicitiae: non sacrilegum, sed hostem sacrorum, religionumque: non sicariū, sed crudelissimum carnificem ciuium, sociorumque in vestrum iudicium adduximus. Eadem est ratio minuendi. Cic. p Quintio

d. iij.

*Inter amplificationem
singulis verbis
distinguitur eaq. p. o.
quasi p. o.
correctionem
nōn p. o. r. m. g.
verbis aliquand
altij magis
Idonum substitui-*

Verum ita se res habet, vt ego qui neq; vfu
fatis & ingenio parū possum, cū patrono
disertissimo cōparer. Agra. 2, Nescio quid
illum de lege Agraria voluisse dicere suspi
cabantur. Ecloga 3,

*cantando tu illum? aut unquam tibi fistula cera
iuncta fuit? non tu in triuiis indocte solebas
stridenti miserum stipula disperdere carmen?*

Æneidos quarto,

*Et nunc ille Paris cum semiuirō comitatu
Mæonia mentum mitra, crinēque madentem,
subnixus raptō potitur.*

*Interroga
tio.*

Interrogatio figurata non solūm quærit rē
dubiam, sed ad odium, inuidiam, misericor
diam, lætitiā, spem, molestiam, omnesq;
animorum commutationes conuertitur:
nihil enim est tam flexibile, neque quod
tam facilē sequatur quocūque ducas, quā
interrogatio: pleni sunt poetarum libri, ple
næ actiones, plena exemplorum vetustas,
ex quibus hoc vnū fit. Pro Ligario, Quid
enim tuus ille Tubero districtus in acie
Pharfalica gladius agebat? cuius latus ille
mucro petebat? qui sensus erat armorum
tuorum? quæ tua mens? oculi? manus? ar
dor animi? quid cupiebas? quid optabas?

Æneidos quarto,

Non arma expediēt, totāque ex urbe sequentur. Item,

Non fletu ingemuit nostro? non lumina flexit?

Proxima est subiectio, ad id quod proponi- *subiectio.*
tur prompta, & expedita redditio, cuius
tres sunt modi: aut enim in alterā tantum
partem, aut in vtramque, aut in neutram ca-
dit interrogatio. In alteram tantum: pro
lege Manilia, Quid est tam nouum, quam
adolescētulum priuatum, difficili Reipub.
tempore exercitū conficere? confecit. huic
præesse? præfuit. rem optimè ductu suo ge-
rere? gessit. Pro Ligario, Apud quem igitur
hæc dico? nempe apud eum qui cū hoc
sciret, tamen antequam me vidit, Reipub.
reddidit. In vtrāque: pro Quintio, Mittis
iussu Prætoris, quo consilio? iussurum scie-
bas? quid? eum iussisset, tum mittere nōne
poteras? In neutram: Cic. in Parad. Vocat,
veniendum: poscit, dandum: eijcit, abeun-
dum: minatur, extimescendum. Antequā
iret in exilium, Vim volunt afferre, præstō
sum: eijcere volunt, ex eo indicta causa: no-
lunt audire, causam non dico: aliud quip-
piam conantur, agant. Act. 3, Pater dat fi-
liæ, prohibes: leges finunt, tamen te inter-
ponis. Sustentatio suspēdit animos, vt ali-
quid subijciat inopinatum. Act. 7, Quid cē-
setis? furtum fortasse, aut prædam expecta-
d. iiij.

tis aliquā : nolite vsquequaque quidē quæ-
rere. Et paulò pòst ait, Expectate facinus
quàm vultis improbum, vincam tamē ex-
pectationem omnium: nomine sceleris, cō-
iurationisque damnati, ad supplicium tra-
diti, ad palum alligati, repentē multis mil-
libus hominum inspectantibus soluti sunt.
Martialis lib. 6,

Quod conuiuaris sine me tam sæpe Luperce,

Inueni noceam qua ratione tibi:

Irascar licet usque uoces, mittasque, rogesque:

Quid facies? inquis. quid faciam? ueniam.

præteri-
tio.

Præteritio, *παράληψις*, quasi per trāsennā
indicat, quod simulat se prætermittere, &
nolle dicere. In Diuinatione, Nihil dico
de meo ingenio: neque est quod possim di-
cere: neque si esset, dicerem. Item, Neque
ea dico: quæ si dicam, tamen infirmare nō
possis, te, antequam de Sicilia decesseris, in
gratiam rediisse cum Verre. A Eneid. 6,

Quid Thesea magnum?

Quid memorem Alcidem?

Pro Cluentio, Mitto illam primam libidi-
nis iniuriam, mitto nepharias generi nu-
ptias, mitto cupiditate matris expulsam ex
matrimonio filiam. In Pisonem, Arque
hæc dicere vix audeo: vereor enim ne quis
sit, qui istius insignem nequitiam frōtis in

uolutam integumentis nondum cernat.

Item, Nondum commemoro rapinas, nō-
dum exactas pecunias, non captas, non im-
peratas, non neces sociorum, non cædem
hospitum, non perfidiam, non immanita-
tem, non scelera prædico. AENEIDOS 10,

Quid repetam exustas Erycino in littore classes?

Quid tempestatum regem, uentōsque furenteis

AEolia excitos, aut actam nubibus Irim?

Pro lege Manilia, Non sum prædicaturus,
Quirites, quantas ille res domi, militiæq;
terra, marique, quantaque foelicitate gesse-
rit. Non est prætereundum genus schema-
tis, cum subiecta adiunctis, aut contrà, red-
duntur: nomen deest, exempla nō defunt.

Cic. in Diuinatione, Quas res luxuries in
flagitiis, crudelitas in suppliciis, auaritia in
rapinis, superbia in cōtumeliis efficere po-
tuisset. Pro lege Manilia, Labor in nego-
tiis, fortitudo in periculis, industria in agē-
do, celeritas in conficiendo, consilium in
prouidendo. Pro Murena, Inertiam fuga
laboris & desidiā, repudiatio supplicum
superbiam, amicorum neglectio improbi-
tatem coarguit. Parad. 1, Non vllam cogi-
tationem habuisse videantur hi qui hanc
Rempu. tam præclarè fundatam nobis re-

liquerunt, aut auri, aut argēti ad auaritiā,
aut amœnitatem ad delectationem, aut su-
pellectilis ad delicias, aut epularum ad vo-
luptates?

correctio

Correctio, ἐπὶ ἀνόρθωσις est, sententiæ aut
verbi emendatio. de sentētia hoc loco dis-
putandum est: de verbo postea. Cic. p Mi-
lone, Sed stulti sumus, qui Drusum, qui A-
phricanum, qui Pompeiū, qui nosmetipsos
cum Clodio conferre audeamus. Pro De-
iotaro, Vide quid intersit, & si iniquè Ca-
storem cum Domitio comparo. Offic. 2,
Italiam ornare, quàm domū suam maluit:
quanquam Italia ornata domus ipsa mihi
videtur ornatio.

*significa-
tio.*

Significatio, ἐμφασις est, in qua per quā-
dam suspicionem quod nō dicimus, accipi
volumus. Act. 3, Fecit liberalissimo animo
pop. Rom. vt cuius diuitiæ me de fide de-
ducere non potuissent, ne eiusdem pecunijs
de honore deiicerer. Significat se non po-
tuisse pecunia adduci, vt in hac causā prę-
uaricaretur. Æneid. 1,

-cauum conuersa cuspide montem

impulit in latus: ac uenti uelut agmine facto

Qua data porta, ruunt.

Hinc licet conijcere quanta fuerit tempe-

stas: vt libro 3. quātus fuerit Polyphemus,
- cuius

Trunca manus pinum regit, & uestigia firmat.

Sic Æneidos 4,

Non licuit thalami expertem sine crimine uitam

Degere more ferae. quasi sine thalamo vitam
hominum non putet, sed ferarum. Mar-
tialis libro secundo,

Pexatus pulchrè rides mea Zoile trita:

Sunt hæc trita quidem Zoile, sed mea sunt.

Sunt autem apud hunc poëtā ex hac figu-
ra frequentes & festiui ioci. Libro 10,

Nubere Paula cupit nobis: ego ducere Paulam

Nolo: anus est, uellem, si magis esset anus. Lib. II,
Nil mihi das uiuus, dicis post fata daturum:

Si non es stultus, scis Maro quid cupiam.

Auersio, ἀποστροφή, sermonis à recto, & Auersio.
naturali cursu ad aliud quidpiā, ad Deum:
vt Actio . 7, Nunc te Iupiter optime ma-
xime. Ad hominem: vt pro Domo sua, O
Quinte Catule, patrē mne appellem, an fi-
lium? negabas fas esse duos consules esse
in hac ciuitate inimicos Reip. Æneid. 5,

O nimium cælo, & pelago confise sereno,

Nudus in ignota Palinure iacebis arena.

Ad incertam personam: Æneid. 4,

Exoriare aliquis nostris ex ossibus ultor,

Qui face Dardanios ferroque sequare colonos.

Ad seipsum: quale est illud Didonis *Æn.* 4
Quin morere ut merita es, ferroque auerte dolorem.

Ad se, & ad aliud. *Eclog.* 1,

Insere nunc Melibæe pyros, pone ordine uites:

Ite meæ, quondam fœlix pecus, ite capellæ.

Neque solum ad deos, aut homines, verū
 etiā ad res alias auertitur sermo. *Eclog.* 2,

Et uos ô lauri carpam, & te proxima myrte. *Eclog.* 5,

- uos coryli testes, & flumina nymphis. *Georg.* 2,

salue magna parens frugum saturnia tellus. *Pro Mi*

lone, Vos enim Albani tumuli, atque luci,

vos, inquā, imploro, atq; obtestor. *Æn.* 2,

Vos æterni ignes, & non uiolabile uestrum

Testor numen, ait: uos aræ, ensesque nefandi,

Quos fugi, uittæque deū, quas hostia gessi,

Fas mihi Grætorum sacrata resolvere iura.

superla-
tio.

Superlatio *ὑπερβολή* est, traiectio veri-
 tatis, cum plus dicimus, quam veritatis na-
 tura patiatur. Duæ sunt eius species, vna
 quæ sita ad augendum, altera ad diminuen-
 dum: augendo enim sæpe res ipsa naturalē
 modum excedit: neque tamen mendacio
 fallere vult: ideoque ignoscitur orationi.

Actione 7, Versabatur in Sicilia longo in-
 teruallo non Dionysius ille, nec Phalaris,
 sed quoddam nouum monstrum ex vetere
 illa immanitate. *Pro Cluentio*, Quod por-
 tentum, dii immortales, quod tantū mon-

strum in vllis locis, quod tam infestum scel-
 lus, atque immane, aut vnde natum esse di-
 camus? Pro Domo sua, Quibus tāquā gra-
 dibus mihi videor in cælum ascendisse, nō
 in patriam reuertisse. De respon. Arusp.
 Quam tam immanem Charybdim poetæ
 fingendo exprimere potuerūt, quæ tantos
 exhaurire gurgites posset, quantas iste By-
 zantium, Brogitarorūque prædas ex-
 orbuit? Philip. 2, Frustris, esculentis vinum
 redolentibus gremium suum, & totum tri-
 bunal impleuit. A Eneid. 4,
*- pendent opera interrupta, minæque
 murorum ingentes, æquatæque machina bello.*

Ecloga septima,

Nerine Galathea thymo mihi dulcior hyblæ,
 Candidior cygnis, hedera formosior alba.

A Eneidos septimo,

*illa uel intacta segetis per summa uolaret
 Gramina, nec teneras cursu læsisset aristas,
 vel mare per medium fluctu suspensa tument
 Ferret iter: celeres nec tingeret æquore plantas.*

Secundum genus est quo res extenuatur
 citra fidem: aut fit simpliciter. Agraria 2,
 Sullanus ager à certissimis hominibus la-
 tissimè continuatus tātā habet inuidiā,
 vt veri, ac fortis tribunus plebis fridorem
 perferre nō possit. Pro Murena, Cato ni-

miū nos nostris verbis magna facere dē-
monstrat: & oblitos esse bellum illud om-
ne Mythridaticum cū mulierculis esse ge-
stum. Aut comparatē tractatur: Cic.in Pi-
sonem, Triennio pōst Macedonicus impe-
rator sic in urbem se intulit, vt nullius ne-
gotiatoris obscurissimi reditus vnquā fu-
erit desertior. Atque ita se habet ratio emē-
tiendæ veritatis: suavis autem est, & sæpe
utilis iocus, cū ad condiendum, tum ad
venustē conformandum sermonē: quo rei
alicui⁹ deformitas irridetur non turpiter,
nec insulse. Huius duo genera sunt, facetiæ
& dicacitas. Facetiæ latius in oratione fun-
duntur: vt cū ridiculē describūtur homi-
num mores, atque ita effinguntur, vt qua-
les sint, intelligantur: vt apud Ciceronem
pro Cluētio notatur Cepasius ineptus ora-
tor, qui ad defendendum Fabritium attu-
lerat scriptam orationem. Cū callidissi-
mē (inquit Cicero) se dicere putaret, & cū
illa verba grauissima ex intimo artificio
deprompsisset, Respicite iudices, hominū
fortunās: respicite dubios, variósque casus:
respicite Caij Fabritij senectutem: cū hoc
Respicite, ornandæ orationis causa sæpius
dixisset, respexit ipse: at Caius Fabritius à
subselliis demisso capite discesserat: hīc iu-

dicēs ridere, stomachari, atque acerbè ferre patronus causam sibi eripi, & se cætera de illo loco, Respicite iudices, nō posse dicere: nec quidquā propi⁹ est factū, q̃ vt illū persequeretur: & collo obtorto ad subsellia reduceret, vt reliqua posset perorare. Dicacitas breuior est, & acutior, in quo præcipiendum est, vt ante illud facetè dictū emissum hæreat, q̃ cogitari potuisse videatur: delectat enim quod inopinata festiuitate ferit animos, cui⁹ magnā facultatē natura Cicero-
ni tribuit: sic enim iocatur in Fanniū Chæream p̃ Quinto Roscio, Nōne caput, & supercilia illa penitus abrasa olere malitiā, & clamitare calliditatem videntur: qui idcirco capite & supercilijs semper est rasis, ne vllum quidem pilum viri boni habere videatur. In Diui. Sed repentè è vestigio ex homine, tanquam aliquo circeo poculo factus est Verres. Pro Cecin. Sextus Clodius, cui nomen est Phormio, nō minus niger, nec minus confidens, quàm ille Terentianus est Phormio. Pro Flacco, Homini Phrygi qui arborem fici nūquam vidisset, fiscinam ficorum obiecisti, cui⁹ mors te ex aliqua parte releuauit: edacem enim hospitem amisisti. Pro Domo sua in Publ. Clodium, Ego mihi sororē virginem ascisco:

tu sororem tuam virginem esse nō fuisse:
sed vide, ne tu te debeas Iouē dicere: quod
tu iure eandem sororem & vxorem appel-
lare possis. Philip. 2. in Antoniū, Duo mil-
lia iugerum campi Leōtini Sexto Clodia
rhetori assignasti: & quidem immunia: vt
pro tanta mercede nihil sapere disceres.

In Pisonem, Obrepisti ad honores errore
hominum, cōmendatione fumosarum ima-
ginum, quarū nihil habes simile prāter co-
lorem. Exposui breuiter quibus sententia-
rum insignibus illuminetur atque illustre-
tur oratio. Deinceps de luminibus verbo-
rum (vt erat propositum) differendum est.

**Gemina-
tio.**

Geminatio verbi eiusdē repetitio est, aut
continua ἀναδιπλωσις, vt Act. 7, Aspicite,
aspicite iudices, squalorē. Item, Crux, crux
(inquam) infœlici & misero. Ecloga 5,

- Deus, Deus ille Menalca.

Sis bonus, ô fœlixque tuis.

- ut littus hyla hyla omne sonaret.

Ecloga sexta,

Catil. 1,

Viuit, viuit? imò verò in senatum venit.

Pro Ligario, Quantum tu per te, per te (in-
quam) obtines. Pro Milone, Excitate, exci-
tate eum, si potestis, ab inferis. Georg. 1,

- in morem fluminis Arctos,

Arctos Oceani metuentes æquore tingi.

Aut disiūcta est geminatio ἐπανάληψις ver-

bo vno, aut plurib⁹ interpositis. Catil. 1,
Viuis, & viuis non ad deponēdam, sed ad
confirmandam audaciam. AENEID. 5,

- maria undique, & undique caelum.

Item,

Quò nunc, quò tenditis? inquit.

Act. 7, Quid Cleomenes facere potuit? (nō
enim possum quenquam insimulare falsò)
quid, inquam, magnopere potuit Cleome-
nes facere? Pro Domo sua, Sed excitatus
aliquando (dicam ipso audiēte quod sensi,
& sentio:) excitatus, inquā, aliquādo Cnei
Pompeij nimium diu reconditus, & penit⁹
abstrusus dolor. Pro Marcello, Totū hoc
quantumcunque est (quod certè maximum
est:) totum, inquam, est tuum. Ecloga 6,

*- si quis tamen hæc quoque, si quis
captus amore leget.*

Relatio, ἀναφορὰ, eiusdē verbi ab initio, Relatio.
vel circa initia repetitio, spectatur in prin-
cipiis incisorum, membrorum, & periodo-
rum. In incisis: pro Quintio, Quid hæc
amentia? quid hæc festinatio? quid hæc im-
maturitas tanta significat? non vim? nō sce-
lus? non latrocinium? Catil. 3, Ille, ille Iu-
piter restitit, ille Capitolium, ille hæc tem-
pla, ille hanc urbem, ille vos omnes saluos
esse voluit. In Vatinium, Quē nemo con-
gressu, nemo aditu, nemo suffragio, nemo

ciuitate, nemo luce dignum putet. Pro Se-
stio, Qui causam ciuis calamitosi, causam
amici, causam bene de Republica meriti,
causam senatus, causam Reip. causam I-
taliae suscepisset. AENEIDOS sexto,

- non uultus, non color unus,

Non compta mansere comæ.

Secunda ἀναφορὰ repetit idem verbum
in membrorum principiis. Pro Cluentio,
Legum ministri magistratus, legum inter-
pretes iudices: legum denique idcirco ser-
ui sumus, ut liberi esse possimus. Philip. 2,
Accusa senatum, accusa equestrem ordinem,
qui tum cum senatu copulatus fuit: accusa
omnes ordines. AENEID. quinto,

- liceat dare tuta per undas

Vela tibi: liceat Laurentem attingere Tybrim.

Tertia ἀναφορὰ idem verbum sæpius du-
cit à principiis periodorum. Pro Sexto Ro-
scio, Accusant ij, qui in fortunas huius in-
uaferunt: causam dicit is, cui præter cala-
mitatem nihil reliquerunt. Accusant hi, qui-
bus occidi patrem Sexti Roscij bono fuit:
causam dicit is, cui non modò luctum mors
patris attulit, verum etiam egestatem.

AENEIDOS quarto,

Nunc eadem labente die conuiuia quærit, &

Nunc media AENEAM secum per mœnia ducit. &c.

cōuersio. Cōuersio, ἐπιστροφή, eiusdem verbi in ex-

tremū illatio. Cic.pro Quintio, Pecuniā
petit: nunc denique? veruntamen petit.

In Vatinius, Cū ego legem de ambitu
tulerim, ex senatusconsulto tulerim, sine vi
tulerim, saluis auspiciis tulerim. Philip.2,
Doletis tres exercitus pop.Romani inter-
fectos? interfecit Antonius.desideratis cla-
rissimos ciues? eos quoq; eripuit vobis An-
tonius.authoritas hui⁹ ordinis afflicta est?
afflixit Antonius. Ecloga octaua,

- debent hæc pignora Daphnim:

Ducite ab.urbe domum mea carmina, ducite Daphnim.

Martialis libro secundo,

capto tuam (pudet heu) sed capto maxime cœnam:

Tu captas alias, iam sumus ergo pares.

mane salutatum uenio: tu diceris isse

Antè salutatum, iam sumus ergo pares.

Complexio, συμπλοκή, continet aliquan- cōplexio.
do idem verbum in principiis & extremis
repetitum. Act.7, Multi & graues dolores
inuenti parentibus & propinquis, multi.

AEneidos sexto, - cessas in uota precēsque

Tros ait, AEnea, cessas?

Martialis libro octauo,

Phosphore redde diem, quid gaudia nostra moraris?

Cæsare uenturo Phosphore redde diem.

Martialis libro nono,

Rumpitur inuidia quidam charissime Iuli:

Quòd me Roma legit, rumpitur inuidia:

Rumpitur inuidia, quòd turba semper in omni

monstramur digito, rumpitur inuidia:

Rumpitur inuidia, tribuit quòd cæsar uterque

Ius mihi natorum, rumpitur inuidia:

Rumpitur inuidia, quòd rus mihi dulce sub urbe est,

Paruâque in urbe domus, rumpitur inuidia:

Rumpitur inuidia, quòd sim iucundus amicis,

Quòd conuiuia frequens, rumpitur inuidia:

Rumpitur inuidia, quòd amamur, quòdque probamur:

Rumpitur quisquis, rumpitur inuidia.

Alter complexionis modus est, cùm aliud verbum in principiis iteratur, aliud in extremis. Agraria 2, *Quis legem tulit?* Rullus. *quis maiorem populi partem suffragiis priuauit?* Rullus. *quis comitiis præfuit?* idē Rullus. Pro Milone, *Quis eos postulauit?* Appius. *quis produxit?* Appius.

*commu-
tatio.*

Commutatio, *πλοκή*, implicatio atque traiectio verborum. In Diuinatione, Quos intelligis non vt per te alium, sed vt per aliquem te ipsum vlciscantur, laborare. Cic. in Bruto, Crassus erat elegātium parcissimus, Scæuola parcorum elegantissimus. Philip. 2, *Quæramus vtrum melius fuerit libertate pop. Rom. sceleratorum arma, an libertatem nostrā armis tuis cedere.* Pro Planco, Gratiam qui refert habet, & qui habet, in eo ipso quod habet, refert. Pro Cluentio, Vt sine inuidia culpa plectatur, & sine culpa inuidia ponatur. Pro Cecinna,

Quia res indigna fit, ideo turpem existimationem sequi: quia turpis existimatio sequatur, ideo rem indignam non vindicari.

Virgilius eclog. 8, *- crudelis tu quoque mater, crudelis mater magis, an puer improbus ille? improbus ille puer: crudelis tu quoque mater.*

Transductio, *πολύπλοκον* variata casibus, Transductionis, aut generibus eiusdem nominis *etio.* iteratio. Agraria 2, Deducuntur coloniæ, quo? quorum hominum? in quæ loca? Pro Cælio, Ipsius autem veneni quæ ratio fingitur? ubi quæsitum est? quemadmodum paratum? quo pacto? cui? quo in loco traditum? De responsis Aruspicum, Homines te propter pecuniam iudicio liberarunt: hominibus iniuria tui stupri dolori non fuit: hominum beneficia prorsus concedo tibi. Philipp. 13, Huic cedamus? huius condiciones audiamus? cum hoc fieri pacem posse credamus? Æneid. 4,

Littora littoribus contraria, fluctibus undas

Imprecor, arma armis.

Æneid. 5,

- quò deinde ruis? quò proripis? inquit.

Quem fugis? aut quis te nostris complexibus arcet?

Mutatio generum fit, ut act. 7, Certus locus, certa lex, certum tribunal, quo hoc referuetur. Variatio numerorum, Æneid. 4,

- eadem me ad fata vocasses:

c. iij.

Idem ambas ferro dolor, atque eadem hora tulisset.

Gradatio. Gradatio, *καλιμαξ*, repetitio, priusquam aliò descendat, in prioribus resistens. Pro Sexto Rosc. In vrbe luxuries creatur, ex luxuria existat auaritia necesse est, ex auaritia erumpat audacia. Pro Archia poeta, Vt famam ingenij expectatio hominis, expectationem ipsius aduentus, admiratioq; superaret. Philip. 12, Quid enim per deos immortales potest Reipu. prodesse nostra legatio? prodesse dico? quid si obfutura? obfutura? quid si iam obfuit? Ecloga 2,
Torna leana lupum sequitur, lupus ipse capellam.

Πολυσύνδεσμον est, cum multa verba conjunctionibus deuinciuntur. Pro lege Manilia, Vt nulla res tam difficilis, quam ille nō & cōsilio regere, & integritate tueri, & virtute conficere possit. Georg. 1,
Lappæque, tribulique, interque nitetia saxa. Georg. 3,
-tectumque, larémque,
Armæque, Amyclæumque canem, cressamque pharetrā.
Æneidos 6,
Fortè recensēbat numerum, charósque nepotes,
Fatæque, fortunásque uirum, morésque, manúsque.

Ασύνδεσμον est, *ἀσύνδεσμον, ἀσύνδεσμον*, dissolutio verborum sublati conjunctionib⁹, vt plura in oratione esse videantur. Catilinaria 2, Abijt, excessit, euasit, erupit. Act. 7, Huius furta, rapinas, cupiditatē, crudelitatem, superbiam,

scelus, audaciã rerum gestarũ magnitudi-
ne, atque imperatorijs laudibus tegere co-
naris? Item, Adfunt, defendũt, proclamãt,
fidem tuam (quæ nusquam erat, nec vsquã
fuit) implorant. *Æneid.* 9,

Ferte citi ferrum, date tela, scandite muros,

Hostis adest, eia. *Martialis lib. 2,*

Frangite toros, pete uina, rosas cape, tingere nardo.

Congregantur verba non eiusdem vocis,
sed eiusdem penè significationis & senten-
tiæ, *συνωνυμίας* Græci vocãt. *Catil.* 1, Quæ
cũ ita sint Catilina, perge quo cœpisti: e-
gredere aliquando ex vrbe: patent portæ:
proficiscere. Pro Sylla, Nisi verò vnũ me
vis ferum, præter cæteros, me asperum, me
inhumanum existimari,

ἀποσιώπῃς est, cũ subtractum aliquid *ἀποσιώ-
πῃς.*
satis ex cæteris intelligitur. In Pisonem,
Itaque in illo tumultu fracti fasces, ictus i-
pse, quotidie tela, lapides, fugæ. *Cic. 1. epist.*
Data Lupercalibus, quo die Antonius Cæ-
sari. *Ecloga tertia,*

*Novimus & qui te transversa tuentibus hircis,
Et quo (sed faciles nymphæ risere) sacello.*

Æneidos nono,

Ecquis erit mecũ, iuvenes, qui primus in hostẽ? En (ait.)

Συνεζδυσμένον, adiunctio verbi, cũ ad vnũ *Συνεζδύ-*
verbum plures sententiæ referuntur, qua- *γμένον*

rum vnaquæque desideraret illud, si sola poneretur. Id accidit tribus modis: aut enim verbum præponitur ad quod sequentia respiciunt. Pro Cluentio, Vicit pudorem libido, timorem audacia, rationem amētia. Pro Murena, Cedat forum castris, otium militiæ, stylus gladio, vmbra soli. Item, Versabitur in castris furor, in foro coniuratio, in campo exercitus, in agris vastitas.

Eclog. 1, *sunt nobis mitia poma,
castaneæ molles, & pressi copia lactis.*

Aut medium est, cum quo præcedentia & sequentia cohærent. Pro Murena, Qui huius dolor? qui illius mœror erit? quæ vtriusque lamentatio? Virgil. Georg. 1,
*Nōne vides croceos ut t molus odores,
india mittit ebur, molles sua thura Sabæi?*

Aut verbū statuitur in fine, quo reliqua clauduntur. Pro Cluentio, Vt eam non pudor, non pudicitia, non pietas, nō macula filiæ, non hominum fama, non filij dolor, non filiæ mœror à cupiditate reuocaret. Pro Planco, Virtus, probitas, integritas in candidato, non linguæ volubilitas, nō ars, non scientia requiri solet. Æneid. 7,
*Quid syrtes, aut scylla mihi, quid uasta charybdis
Profuit?*

Agnominatio.

Agnominatio, *παρωνομασία, παρήχσις*

posita est in similibus vocum vicinitate & collusione, quæ aut principiis tantum respondent. Act. 2, Nam ut apertus fuit in corripiendis pecuniis, sic in spe corrumpendi iudicii. A Eneid. 11,
- *legitque uirum uir.*

Aut in mediis: Philipp. 3, En cur magister eius ex aratore orator factus sit. Aut in extremis: pro Cluentio, Sic in hac calamitosa fama, quasi in aliqua perniciosissima flamma. Aut in principiis, & extremis: de respons. Arusp. Non modo vincere, sed etiam vincere oporteret. Act. 3, Ut ad audiendum proiectus, sic paratus ad audiendum.

Aut in principiis, & mediis: in Pisonē, Nec min⁹ letabor, cum te semper sordidum, quam si paulisper sordidatum viderem. Aut in mediis & extremis: pro Fonteio, Atque ut commissus sit fidei, permissus potestati. Martialis,

Litigat, & podagra Diodorus (Flacce) laborat:

sed nil patrono porrigit: hæc chiragra est.

Similiter cadens, ὁμοίῳ πτωχῶν multa eius-
dem casus continet. Pro Marcello, Nec cō-
tentionum magnitudine, nec numero præ-
liorum, nec varietate regionum, nec celeri-
tate conficiendi, nec dissimilitudine bello-
rum posse conferri.

Similiter definēs, ὁμοιοτέλετον vtitur ver-
bis eiusdem terminationis. Pro Murena,
Duxit exercitum: manum conseruit: signa
contulit: magnas copias hostium fudit: vr-
bes partim vi, partim obsidione cepit.

πέρισον

Compar, articulus, πέρισον, constat ferē
æqualib⁹ interuallis, quæ sunt: Aut incisa,
pro Milone, Nō modò ad salutem eius ex-
tinguendam, sed etiam gloriam per tales
viros infringendam. Pro Sylla, Consilio
inuestigasset, veritate aperuisset, magnitu-
dine animi vindicasset. Pro Planco, Ferre
modicè populi voluntates, allicere alienas,
retinere partas, placare turbatas. Aut mē-
bra iunguntur penè paria, quæ vocantur
ἰσόκωλα. Pro Murena, Me faucium recrea-
uit: me præda donauit: hoc duce castra ce-
pimus: signa contulimus. Pro lege Mani-
lia, Extrema hyeme apparuit: ineunte vere
fussepit: media æstate confecit. Philipp. 5,
Veteranos milites conuocauit, paucis die-
bus exercitum fecit: incitatos latronū im-
petus retardauit. In Vatinius, Non legē
aliquam Cornelius cōtra auspicia tulerit?
non AEliam, non Fusiam legem neglexe-
rit? non consuli vim attulerit? non armatis
hominibus templa tenuerit?

Contrapositum, contentio, ἀντίθετος fit Contrapositionem cum contraria contrariis referuntur. Act. sum.

4, Conferte hanc pacem cum illo bello, huius prætoris aduentum cum illius imperatoris victoria, huius cohortem impuram cum illius exercitu inuito, huius libidines cum illius continentia: ab illo qui cepit, conditas, ab hoc qui constitutas accepit, captas dicetis Syracusas. Pro Murena, Odit pop. Rom. priuatam luxuriam, publicam magnificentiam diligit. Philipp. 3, Si consul Antonius, Brutus hostis: si conseruator Reip. Brutus, hostis Antonius.

Correctio modo verbum emendat nullo alio subiecto meliore. Pro Murena, Atque hæc ciues, ciues inquam, (si hoc nomine eos appellari fas est) de patria sua cogitant, & cogitarunt. modo verbum pro verbo reponit. Pro Quint. O hominem fortunatum qui huiusmodi nuntios, vel potius pegafos habeat. Pro Cælio, Nisi mihi intercederent inimicitiae cum istius mulieris viro, fratrem volui dicere, semper hic erro. Pro Ligario, Exoritur crimen in Ligarium, vel potius ira. Item, Cessit authoritati amplissimi hominis, vel potius paruit. Philipp. 2, Sed stuporem hominis, vel dicam pecudis, attendite. Item, Tantus igitur stu-

por te oppressit, vel (vt verius dicam) tātus furor. Perfectus orbis cōcinnitatis ex similiter desinentib⁹, cadentib⁹que, ex comparibus & contrarijs existit ad summam venustatem, & magnificentia orationis comparatus. Pro Milone, Est enim iudices, nō scripta, sed nata lex: quam non didicimus, accepimus, legimus: verū ex ipsa natura arripuimus, hausimus, expressimus: ad quā non docti, sed facti: non instituti, sed imbuti sumus. Haftenus insignes orationis figuræ expositæ sunt: deinceps (vt erat ppositū) de verbis aptis dicēdum est. Sic enim partitus eram coniunctorum verborū laudem, vt lenitate coagmentationis, suauitate numerorum, concinnitate figurarum, & eius quod deceat in dicēdo, pulchritudine, moderationēque cōtineretur. Aptæ est verborum continuatio, quæ stylum habet ad id, quod agimus, accommodatum. Cū autem res oratori subiectæ sint aut humiles, aut graues, aut intermedia: oratio quæ rebus explicandis adhibetur, hanc tripertitā varietatem sequatur necesse est: in qua etsi differentia pro rerum momentis & naturis accipitur, omnibus tamen dicendi generibus hoc commune est: vt ex patefactis e-

loquentiæ fontibus eadem penè promiscuè hauriāt, sed aliàs contētius & splendidius, aliàs remissius supradictis ornamētis vtantur. Humilis igitur oratio congruēter & aptè formabitur, quæ in ornādis paruis rebus subtili quadam & pressa tenuitate limabitur: vt omnia summissè & dilucidè doceat. Huius figuræ tenuioris est carmen Virgilij Bucolicum: multæ Ciceronis familiares epistolæ: tota oratio pro Quintio, & pro Cecinna, & quædam partes caussarū tractātur hoc genere gracilitatis: quod nō est vniusmodi, sed plærunque cadit in comparisonem. Nam vt rerum tenuium quædam sunt interualla, nec omnes in eodem gradu humilitatis consistunt: ita subtili oratione subtilior, & pressa pressior inuenitur. Grauis nihil potest tranquillè, nihil pressè, nihil leuiter dicere, sed ad sententiarū vim & grauitatem, verborum pōdus & magnificentiam accommodat, vehemens, plena, copiosa, & ad tractandos animos instructa, qua dignitate casus AENEÆ scribuntur, & caussa Rabirij de iure maiestatis amplificatur. hæc elocutionis forma quemadmodū superior, comparatè spectari potest. Nam & graui grauiorem, & copiosa copiosiorē natura rerum quæ dicuntur, admittit. Ter

tiū gen^o intermediū modico, & æquabili tenore inter vtrūque versatur, dignitatēq; suā cōseruat paulò robusti^o, q̃ illud humile: paulòq; summissi^o, q̃ hoc amplū & copiosum. Qua styli mediocritate Virgili^o rusticā, Cicero in lege Manilia Cnei Pompeij laudes persecut^o est. Hāc igitur tripartita orationis varietatem decorū moderabitur, vt humilia summissē, magna grauitē, mediocria tēperatē possit dicere. Atq; hęc partitio cōmuniter omnes dicendi formas amplectitur, quibus aliæ quodā modo subiectæ sunt, & in pari genere, specie tamen dispares: quæ sunt in tanta rerum multitudine ad illustrandam & distinguendam eloquentiam ab oratoribus assumptæ. Forensis oratio non solum neruos & aculeos habet, sed accuratā & ornatā verborū suppellectilē: sunt enim phrasēs causarū ciuiliū propriæ, quæ neque poetā, neque philosophū, neque historicū deceāt: quod facilē intelliget, qui fuerit in scriptis veterum multū & studiosē volutatus. In historia verborū ratio debet esse fusa atque tracta, & cum lenitate quadam æquabili profluens. Genus orationis ita de medio sumptum est, vt ab aliis tamen differat, & aliquid habeat quod iure possit sibi vendicare. Poetæ maiorem

sibi licentiam, quàm cæteri, statuūt facien-
dorum, iungendorúmque verborū: habent
multas in poemate phrasēs, quas oratio so-
luta repudiat: eoque audacius vtuntur om-
nibus verborum singulorum & coniūcto-
rum ornamentis, quo maiorem sibi propo-
nunt in scribendo cantus & aurium volu-
ptatem. In tractatione artium, verborū de-
lectus habendus est, quæ ex propriis earū
fontibus hauriantur, coniunctio seruanda
placida & lenis, & flumini sine impetu cur-
renti potius, quàm torrenti similis. Episto-
læ familiaris ornatus simplex & verecun-
dus est, & à consuetudine vulgaris sermo-
nis non abhorrens: sin autem scriptio fue-
rit maioris alicuius negotij, cauēdum erit,
ne in electione & cōstructione verborū di-
gnitatis ratio prætermittatur. Variæ sunt
igitur dicendi formæ, si singulas rerum spe-
cies persequi velim⁹, sed omnes in aliquod
trium generum superiorum incidunt: nec
inuenietur ex iis vlla, quæ non aut tenuis,
aut grauis, aut temperata sit. Has summa
prudencia, summáque facultate moderabi-
tur orator, & stylum rebus, quarum subie-
cta fuerit materies, prudenter accommoda-
bit, vt nec in grauib⁹ causis summissius
& humiliter dicat, nec in paruis vehemen-

tius & grauius exclamet: sed vt ornamen-
ta personis, sic vocem, speciémque conue-
nientem orationi tribuat. Caput enim ar-
tis (inquit Tullius) est decere, quod tamen
vnū id est, quod vix arte tradi possit. Sed
satis huius artis demonstratio suis præce-
ptis & legibus informata est. Aggredia-
mur exercitationem, tertiam partē eloquē-
tiæ longè omnium optimā, & in hoc toto
dicendi studio difficillimā: nihil enim re-
rum ipsa natura voluit magnū esse sine la-
bore, proposuitque pulcherrimis & excel-
lentissimis operibus summam difficulta-
tem. Hæc naturam, siquid peccat, corri-
git: hæc doctrinam in opus educit: hæc in
magnis ingenijs sine arte semper multum
valuit. Exercitationis autem oratoriæ stu-
dium tam latè patet, quàm vsus grammati-
cæ, aut dialecticæ germanarum artium, &
ad omnem materiam cōmuni officio spe-
ctantium. cui tres assignantur partes, inter-
pretatio, scriptio, & dictio. Prima interpre-
tatio studiose volutabit scriptas orationes
poetarum, philosophorum, & omnium ex-
cellentium hominum: cūmq; singulas par-
tes animo & cogitatione perlustrauerit, de
introspectis virtutibus verborū simpliciū,
& coniunctorum iudicabit, & diligentissi-

mè perpendet ornāmēta omnia, quæ in ar-
tis descriptione propalā collocauimus : &
illustrauimus præceptis & exemplis , vt si
hoc Ciceronis de lege Agraria explicandū
sit. Quid enim est tā populare, quā pax?
qua non modò ij, quibus sensum natura de-
dit, sed etiam tecta , atque agri mihi lætari
videntur. Quid tam populare, quā liber-
tas? quam non solūm ab hominibus, verū-
etiam à bestiis expeti, atque omnibus ante
poni videtis. Quid tam popularē, quā o-
tium? quod ita iucundum est, vt & vos, &
maiores vestri , & fortissimus quisque vir
maximos labores suscipiendos putet, vt ali-
quando in otio possit esse: præsertim in im-
perio ac dignitate. Qui idcirco etiā maio-
ribus nostris præcipuam laudem, gratiā-
que debem⁹ , quòd eorum labore est factū,
vt impunè in otio esse possemus . Indocti
cūm hoc audiunt , magna delectatione &
iucunditate permouentur : at quid sit tam
singulare & diuinū quod eos moueat , ne-
sciunt. Tāquam igitur in aliquam locuple-
tem & ornatā eloquentiæ domum ingres-
si, magnificas eius opes constructas ac recō-
ditas interpretationis beneficio patefacia-
mus. Verborū singulorum delectus est ele-
f.i.

gans: nullū est durū, aut insolens, aut humile: multa bene sonantia, benéque translata: in continuatione nullum nisi suo loco positum, atque ita structū, vt iustis intervallis & modicis distinguatur oratio: ne quicquam diffuat, sed astrictum sit numeris non apertè, nec eodem modo, sed variè, dissimulantérque conclusis. sensus enim deliniunt eorum qui audiunt occulti anapæsti, spondæi, bacchij, cretici, molossi. Sunt præterea multa & sententiarum & verborum lumina, tanquam in ornatu disposita interrogatio, subiectio, superlatio, anaphora in principiis periodorum, polyptoton, polysyndeton, synezeugmenon, similiter cadens & desinēs: quæ omnia rebus quàm aptissimè cōueniūt. Prima igitur exercitationis ratio in accuratis & politis scriptis eloquentiæ supellectilem intuebitur: quæ est verborum singulorum & coniunctorū: & quicquid erit verbis nitidum, translationibus magnificum, collocatione distinctū, numeris conclusum, figuris iucundum, moderatione aptum, in cōmunem conspectū, lucémque proferet: nec solū virtutes, sed etiam vitia, quæ plærunque speciem virtutum ementiuntur, nobis considerāda sunt.

quæ quid miremur in mediocribus hominibus inesse, cum ad summos oratores intelligamus, & omnibus ad dicendum præfidiis instructos, aut remissione ingenij, aut affectatione licentiæ peruenisse? Demosthenem Athenis consilio, linguâque principem Græcia tulit: at in ei⁹ oratione AEschines quædam verba dura & intolerabilia reprehendit, & Marco Ciceroni interdum dormitasse visus est. In Ciceronem omnes suas dotes eloquentia contulit: at à Bruto & Caluo in compositione ut fract⁹ & elumbis exagitatus est. Taceo Theophrastum in dicendo penè deum, quem affectatione vni⁹ vocabuli anicula hospitem vocauit. Omitto Titum Liuium, in cui⁹ scriptis Asinius Pollio quandam patauinitatem, peregrinamque insolentiam notauit. Cernenda sunt igitur in excellentibus hominum scriptis excellentia quædam vitia, ne nos sua specie fallant, neve pro virtutibus habeantur. Atque (ut ad singula capita artis reuocetur oratio) quis nescit, aut non sentit iucundissimam auribus bene sonantium verborum vocalitatem? sed ita demum, si non appareat puerilis affectatio. Quis ignorat, gratissimam esse verbi recentis, & nuper in lu
f.ij.

cem editi nouitatē? at ne sit nimis frequēs,
 ne dura, ne odiosa, magna prouisione, dili-
 gentiāque cauendum est. Laberius à Gel-
 lio iustissimis de causis est irrisus, quòd in
 suis Mimis recētis lasciuiæ flosculis capt⁹,
 multa pueriliter innouauit, vt mendicimo-
 nium, mœchimonium, adulterionem, adul-
 teritatem pro adulterio, & depudicauit, p
 stuprauit. Sisenna accusante Caio Ruscio,
 defendens Chirtilium, dixit quædam eius
 sputatilica esse crimina: tū Caius Ruscus,
 Circunuenior (inquit) iudices, nisi subueni-
 tis. Sisenna quid dicas, nescio: metuo insi-
 dias: sputatilica, quid hoc est? sputa quid sit
 scio: tilica nescio. Sanctiorem orationē fa-
 cit antiquitas: sed nimia (si Tullio credi-
 mus) nec habet eam quam quærimus in di-
 cendo suauitatem, nec iam sanè tolerabilis
 est: vt si quis falerno vino delectetur: sed
 nec ita nouo, vt mustum sit: nec rursus ita
 vetere, vt Opimium aut Anitium consulē
 quærat. Quare nō abs re obiectū est Caio
 Sallustio nimium vetustatis studium, noto
 illo disticho,

Et uerba antiqui nimium furate catonis

crispe iugurthinæ conditor historiæ.

Et Fauorinus philosophus in adolescētem

quasi cum Euandri matre verba faciētem iocatus est: Antiquitatem(inquit) tibi placere dicis, quòd honesta, quòd sobria, quòd modesta sit: viue ergo præteritis moribus, loquere verbis præsentibus: & patronus quidam cū per commiserationem vellet dicere equitem Romanum furfureo pane vesci, & vappam potius, quàm vinum bibere, Hic, inquit, iudices, appludā edit, & flores bibit: maximus risus ab audiente populo concitatus est, quasi nescio quid Thuscè aut Gallicè, non Latinè fuisset locut⁹. Persius satyra prima taxat eos qui de industria prosequuntur, atque superstitiosè imitātur antiquitatem:

*Est nunc, Brisei quem uenosus liber Acci,
sunt quos Pacuuiusque, & uerrucosa moretur
Antiopa: ærumnis cor luctificabile fulta.
Hos pueris monitus patres infundere lippos
cū videas, quær sine unde hæc sartago loquendi
venerit in linguas?*

Translationes illustrant quasi quædam stellæ: sed in primo genere primū fugiēda est dissimilitudo (quēadmodum ait Crassus) vt apud Enniū cæli ingentes fornices: nihil enim simile est inter fornices & sphæram cælestem. Deinde videndum, ne longè simile sit ductum: vt scopulum patrimo

f. iij.

nij libentius, quàm Syrtim dixerim. Cauē-
dum etiam, ne sit deformis translatio, qua-
lis est, Castratam Aphricani morte Rem-
publicam, & stercus curiæ Glauciā: ne ni-
mio maior, vt tēpestas comessationis: néve
minor, vt comessatio tēpestatis: néve au-
gustior, quàm si verbum proprium fuisset,
vt abnutare, pro vetare: & si durior esse vi-
debitur, molienda est quadam præmuniti-
one: vt in tertio de Oratore, Quem deum
(vt ita dicam) inter homines putāt. Et in
Bruto, At est floridior (vt ita dicam) quàm
Hyperides. His itaque modis cū inter-
pretatio (velut Aristarchi notam) ad verbo-
rum singulorum vitiosas formas apposue-
rit, deinceps quadripertitam rationem cō-
iunctionis diligēter explorabit, sitne bene
coagmentata, numerosē comprehensa, ele-
ganter & variē conformata, & ad id quod
agitur, accommodata: num quod flagitiū
incautis hominibus in earum virtutum lo-
cum irrepperit. Coagmentationem verbo-
rum suauem, concinnam, interuallis distin-
ctam esse volo: nimis operosam esse nolo,
quam apud Lucilium scitē exagitat in Al-
butio Scæuola, Quam lepidē lexeis compo-
sit: vt tesserulæ omnes arte, pauimēto at-

que emblemate vermiculato. & Theopompum, Græci & Latini quidam reprehendunt, quòd hiatū vocalium nimio opere fugiat. Danda est opera, ne nimis longa continuatione interuallorū, aut perturbatione ordinis (hyperbaton vocāt) oratio quæ lumē adhibere rebus debet, obscuritatem & tenebras afferat: quale est illud Virgilij Æneidos primo,

*treis Notus hybernas in saxa latentia torquet:
saxa uocant Itali, mediis quæ in fluctibus aras.*

Et Ciceronis in oratione contra Cæciliū, Mea semper fuit in hac re voluntas & sententia, quanuis hæc malent de his qui idonei essent suscipere, quàm me: me ut malent, quàm neminem. Cauēdum etiam ne longior parenthesis impediat intellectum: nam Virgilius tertio Georg. ubi pullum equinum describit, cū dixisset,

Nec uarios horret strepitus, -

pluribus interiectis non sine perturbatione sententiæ, quinto demum versu redit,

*Tum si qua sonum procul arma dedere,
stare loco nescit.*

Collocandis verbis proximum munus est continuationem illam numero quodā cōplecti & adstricto & soluto: neque est ex
f.iiij.

multis res vlla, quæ magis oratorē ab imperito dicēdi distinguat, quàm quod ille rudis nullam habeat rationem numerosæ suauitatis; hic verò in rebus horridis nitidè, absonis argutè, inconditis iucundè, & accommodatè ad aurium voluptatem possit verba componere. Sed habet ille numerus sua vitia, si fractus & lasciuius mollitie diffluet: vt in versibus Sotadæorum & Callimachiorum, si non sit & sententiarum pondere, & elegantia verborum limatus. Virgiliū amici dicere solebāt versus vrsino more parere, prima cogitatione rudes & informes, quos paulatim tanquam lambendo omnibus suis membris venustè conformaret, & numeris absolueret. At Persius in quibusdam poetis irridet affectatum quēdam tinnitum verborum, & numerorum nulla subiecta rerum sententia:

Torua mimalloneis implerunt cornua bombis:

Et sectum vitulo caput ablatura superbo

Bassaris: & lyncem menas flexura corymbis

Euion ingeminat: reparabilis assonat Echo.

Hæc fierent si testiculi uena ulla paterni

Viueret in nobis? &c.

Quinetiam lumina orationis (quæ Græci vocant *χίματα*) cū nimis bellè aut festiuè dicuntur nonnunquam, vt puerilia & in-

epta repudiantur, Quis enim ferat (inquit Fabius) cōtrā positis, & pariter cadētibus, & consimilibus irascentem, flentem, rogātem vbi atrocitate, inuidia, miseratione pugnandum est? cū in his rebus cura verborum deroget affectibus fidem, & vbi cūque ars ostentatur, veritas abesse videatur. Sic Persius satyra 1,

*Fur es ait Pedio. Pedius quid? crimina rasis
Librat in antithetis, doctas posuisse figuras
Laudatur: bellum hoc? hoc bellum?*

Et iterationes verborum, quas in varia genera descripsimus, nonnunquam abeunt in ταυτολογία, aut κακοζηλία, cū immodicē aut non opportunē petūtur, detrahuntque non solū sentētijs pondus, sed etiam verbis ornatum & decorem. Vt enim quædam mulieres inornatæ dicūtur esse, quòd nimium comptæ & calamistratæ sunt: sic in oratione nimium polita & picta figuris, infucata quædam & subodiosa vitia noscuntur. Nam quemadmodū Fabulla Martiali ambitiosa laude, cultūque corporis risum mouet: sic eloquentiam in ornatu luxuriosam, nimiūque pigmentis coloratam poscit aliquis merito ridere:

*Bella es, nouimus: & puella, uerum est,
Et diues. quis enim potest negare?*

*Sed dum te nimium Fabulla laudas,
Nec dives, neque bella, nec puella es.*

Atque his examinatis, postremò quid deceat in dicendo nobis considerandum est: caput enim est eloquentiæ quo genere, forma, ordine, modo verborum quæque res sit aptè tractanda, peruidere: in qua cogitatione defixus animus intuebitur, an ut vestis corpori, sic rebus atque sententijs congruenter adhibeatur oratio: num vbertas Asiatico tumore redundet, gracilitas tenuitate deficiat, mediocritas è suis finibus exeat. quam partem humanæ prudentiæ difficillimum est præceptis includere, nescire verò, aut negligere turpissimum. Reliquæ duę partes exercitationis, scriptio & dictio multa habent communia, constantque aut imitatione aliorum, aut nostro arbitrio. ut enim avium teneri foetus cum discunt egredi, & circumvolare nidos, matres suas in exemplum tuentur, deinde probatis viribus per se toto cælo liberius vagantur: ita primum excellentium hominum contemplatione & imitatione teneram adhuc manū linguamque cōformare oportebit: deinde parata facultate nostro ingenio, & iudicio aliquid scribere, aut dicere. Sed imitatio-

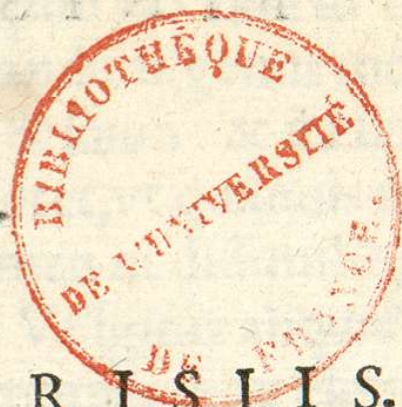
nis duæ sunt cautiones, vt bonos authores nobis proponamus ad imitandum, vt eorū virtutes, non vitia confectemur, ac mihi veterem Latinorum memoriam recordanti tres occurrunt ætatum differentia, prima rudis & inculta, in qua fuisse dicuntur Cato, Ennius, Plautus, & Pacuuius. Secunda pura & elegans, in qua floruerunt Terentius, Antonius, Crassus, Hortensius, Sulpitius, Cicero, Cæsar, Virgilius, Ouidius.

Tertia insolens, & peregrinis vitijs contaminata, cū Romani ciues ab imperatoribus passim trucidarentur, externi principum beneficijs in ciuitatem reciperentur. Quare nec superiores inconditos, & obsoletos, nec rursus posteriores barbaros, & inquinatos in lingua Latina sequendos esse duco: mediorum, & inter vtranque ætatē interiectorum vestigijs qui insistet, comparabit Latinè loquēdi magna cum laude puritatem: verū in eo quem probabit, quæ maxime excellent, ea studiosissime persequetur: & quemadmodum pictores tabulā Apellis, aut alicuius insignis pictoris: sic ille studiosus imitator scriptas oratoris tabulas, id est orationes intuebitur, quātūque poterit studio & imitatione effinget.

Ad aliorum igitur similitudinem qui diu multumque scriptitabit, & vehemētissime se itidem in dictionib⁹ exercebit, hanc demum consequetur facultatē, vt cum omiffa prioris imitationis consuetudine, studiū adiunget ad aliquid suo iudicio commendandum & limandum, genus inducat dicendi & singulare, & suum : & ita sui authoris stylum repræsentet, vt quanuis non sit omnino similis, tamen in dissimilitudine laudem mereatur. Vt igitur aliquid extremū habeat oratio comparandæ eloquentiæ, si non omnes patefacti, at certè commōstrati sunt fontes. Dixi naturā primū, atque ingenium ad bene dicendum vim afferre maximam. Descripsi artem sitam in verbis singulis, & coniunctis accommodatē ad imitationem naturæ. Adiunxi tripertitam exercitationem interpretandi, scribendi, dicendi, quæ solet omnes magistrorū leges, & præcepta Rhetorum superare : in eaque descriptione non solū naturæ & veritatis admonitiones sum secutus, sed primam eloquentiæ partitionem à Platonis, Ciceronis, Quintiliani autoritate, quod naturæ congruens esset, repetendam esse duxi,

qui virtutem bene dicendi summis inge-
niis, optima doctrina, maximo
vfu cognitam, & perfectam
esse iudicarunt.

FINIS.

P A R I S I I S.

Excudebat Matthæus Daud
menſe Iunij.

1 5 4 8

